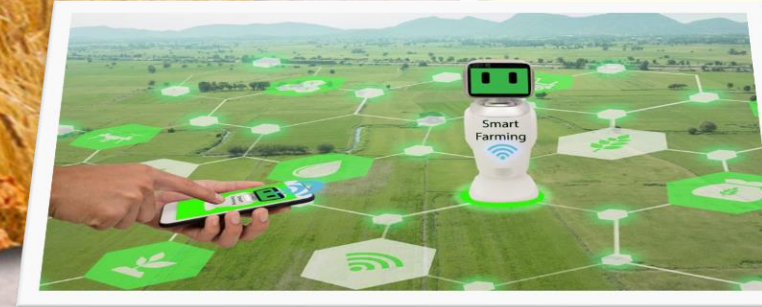

TÜRKİYE'NİN TARIM ÜRÜNLERİ

irfanlandiya_cografya

www.irfanakar.com

irfan Akar

SUNUM İÇERİĞİ

Tarımsal
verimi etkileyen faktörler

Türkiye'nin Tarım ürünleri

Tarım yöntemleri

İnsanların toprağı işleyerek çeşitli kültür bitkilerini yetiştirilmesi ve onlardan ürün elde etmesine **TARIM** denir.

Ürünün yetiştirilmesi, hasat edilmesi, işlenmesi ve tüketiciye ulaştırılması aşamalarında kimyasal madde ve tarım ilacı kullanılmadan yapılan tarıma **organik (ekolojik) tarım** denir.

TARIM YÖNTEMLERİ

- İlkel yöntemlerle yapılan tarım metodudur.
- Sulama, gübreleme, ilaçlama ve kaliteli tohum gibi uygulamalar yetersiz olduğundan verim düşüktür.
- Tarımsal üretim büyük oranda doğal koşullara, iklim koşullarına bağlıdır.

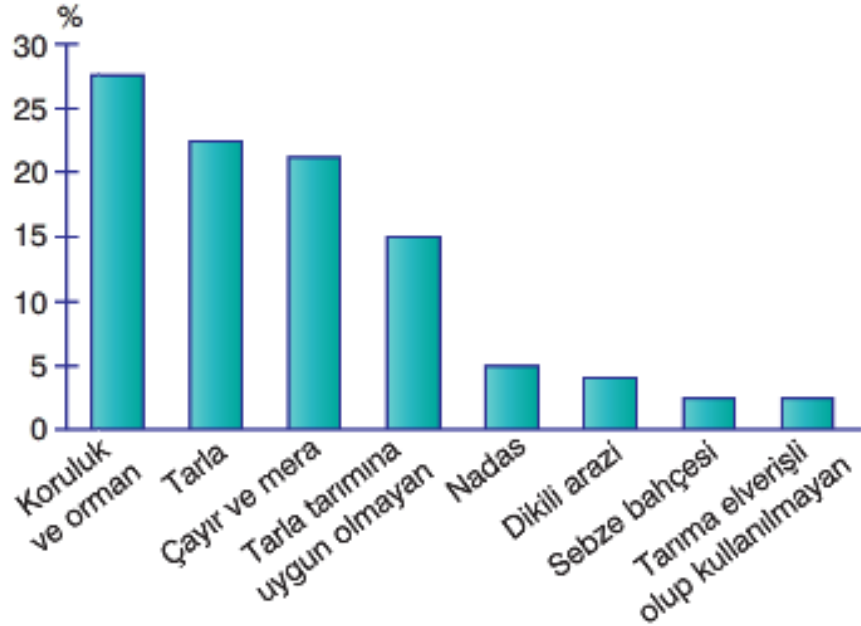
- İklim koşullarının etkisi sınırlandırılmıştır.
- Sulama ile yetişebilen sebze ve endüstri bitkileri ekimi önem kazanır.
- Toprak her yıl ekilir. Nadasa bırakılmaz.
- Ürün veriminde dalgalanmalar olmaz.
- Ürün verimi yüksek olur.
- Gübre kullanımı artar.

Toprağı bir yıl ekip diğer yıl sürüp dinlenmeye bırakmaya nadas denir. Böylece toprak dinlendirilmiş olur ve toprağın veriminde artış sağlanır. Toprağın içerisindeki mineral ve su maddeleri artmış olur.

Nöbetleşe ekim, tarlaya bir yıl bir ürün ertesi yıl başka bir ürün ekme yöntemidir. Örneğin, şekerpancarı su ihtiyacı fazla olan bir üründür. Bu yüzden pancar ekilen bir yılın ardından topraktaki su oranı azalacağından ertesi yıl nem ihtiyacı az olan mercimek ekilmesi gibi.

Plantasyon tarımı, tropikal ve subtropikal bölgelerin bazı alanlarında ticari amaçla bir veya birkaç çeşit ürün yetiştirmeye dayalı tarım yöntemidir.

TÜRKİYE'DE TARIMI ETKİLEYEN FAKTÖRLER

Türkiye'de kullanılabilir arazilerin dağılışı

TÜRKİYE'DE TARIM ALANLARI

Tarım Alanı	1990		2002		2016		2017		2018		2019	
	(Bin ha)	%	(Bin ha)	%	(Bin ha)	%	(Bin ha)	%	(Bin ha)	%	(Bin ha)	%
Tarla Bitkileri	18.868	67,7	17.935	67,5	15.575	65,7	15.532	66,4	15.421	66,5	15.387	66,6
Nadas	5.324	19,1	5.040	19,0	3.998	16,9	3.697	15,8	3.513	15,2	3.387	14,7
Sebze	635	2,3	930	3,5	804	3,4	798	3,4	784	3,4	790	3,4
Meyve, İçecek ve Baharat	3.029	10,9	2.674	10,1	3.329	14,0	3.343	14,3	3.457	14,9	3.525	15,3
Süs Bitkileri	-	-	-	-	5	0,02	5	0,02	5,1	0,02	5,2	0,02
TOPLAM	27.856	100	26.579	100	23.711	100	23.375	100	23.180	100	23.094	100

Kaynak :TÜİK.

DOĞAL

Yerşekilleri

İklim

Toprak Özellikleri

Su kaynakları

BEŞERİ

Sulama

Gübreleme

Destekleme alımları

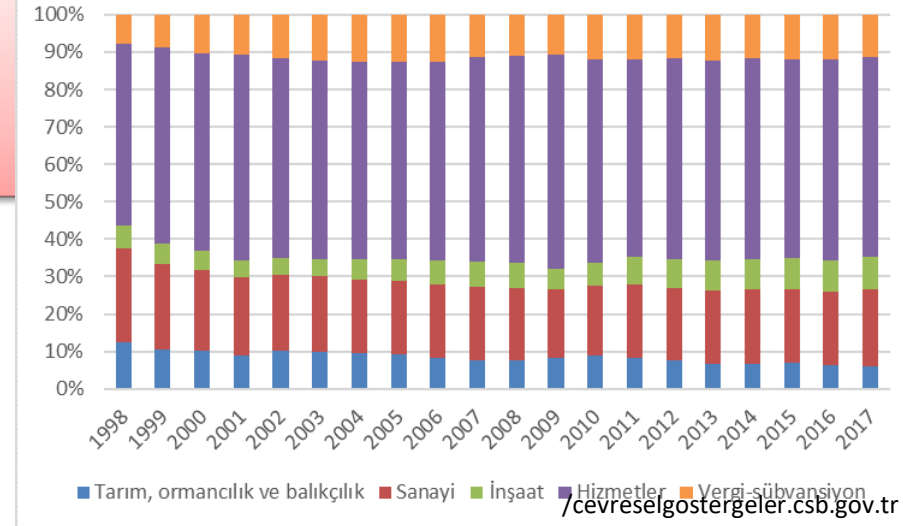
İlaçlama

Tohum Islahı

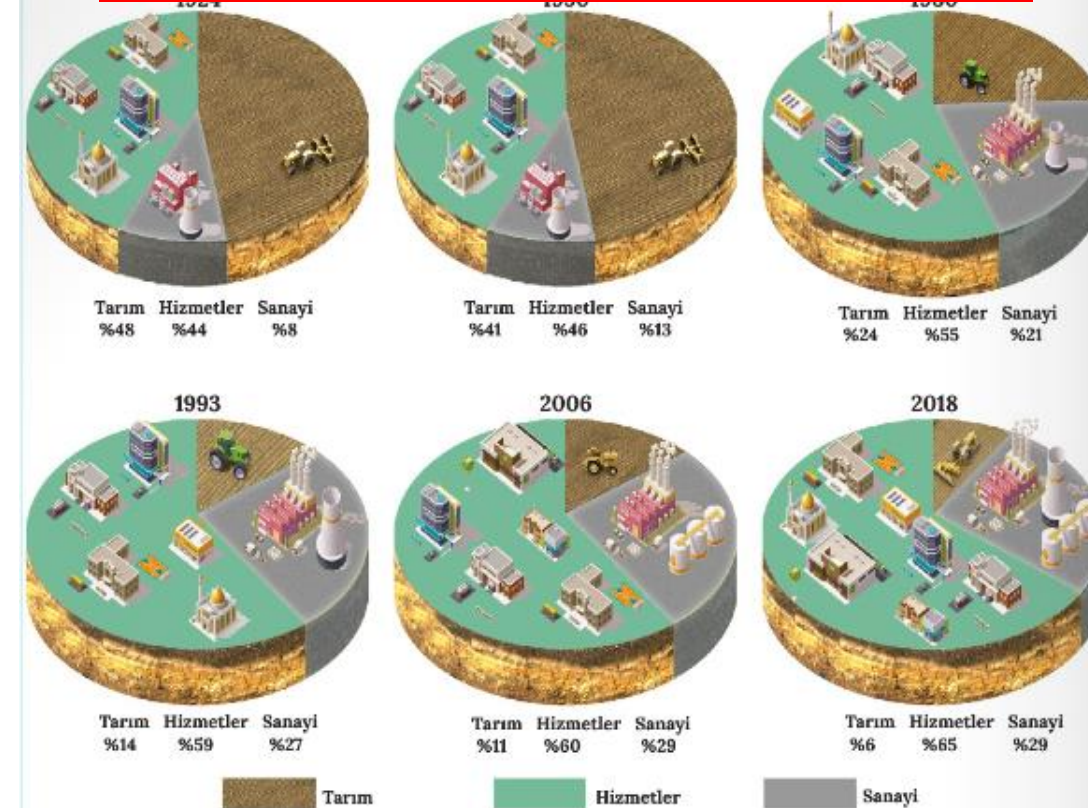
Toprak bakımı

Pazarlama

Makineleşme

GSYMH SEKTÖREL DAĞILIMI

TÜRKİYE'DEKİ TARIM ÜRÜNLERİ

Tahıllar

Buğday
Arpa
Çavdar
Yulaf
Mısır
Pirinç

Sanayi Bitkileri

Şeker Pancarı
Pamuk
Tütün
Keten
Kenevir
Haşhaş
Anason
Gül
Çay

Meyveler

Antep Fıstığı
Turunçgil
Fındık
Kayısı
İncir
Üzüm
Elma
Muz

Yumrulu Bitkiler

Patates
Soğan

Yağ Bitkileri

Ayçiçeği
Zeytin
Yer Fıstığı
Susam
Kanola
Aspir
Soya

Baklagiller

Nohut
Fasulye
Mercimek

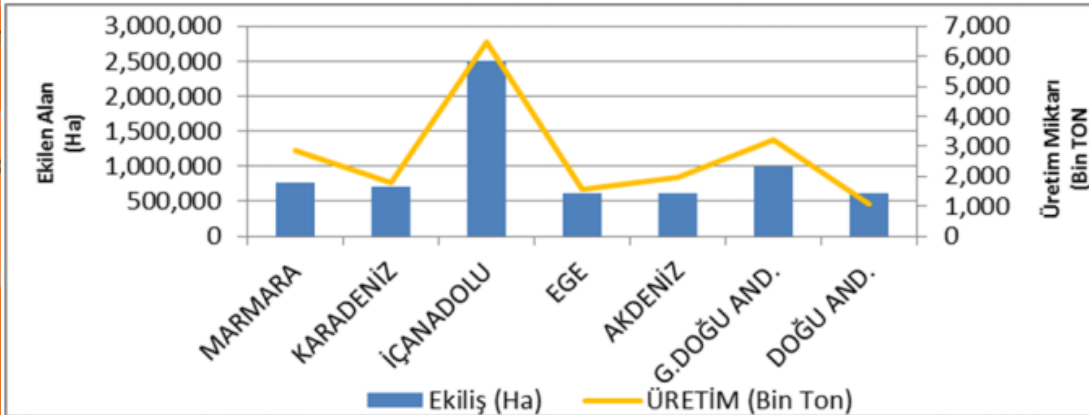
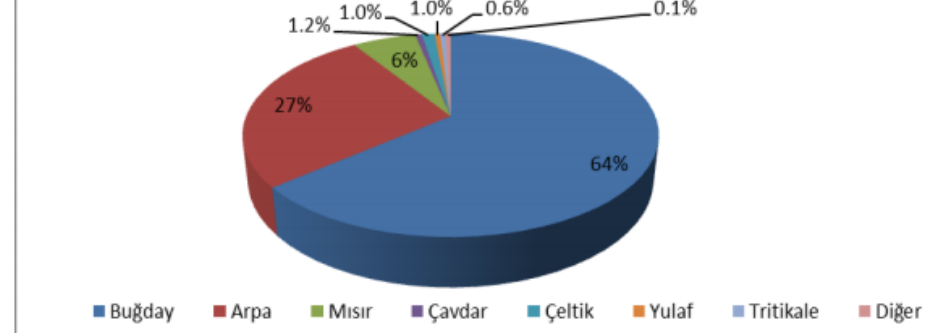
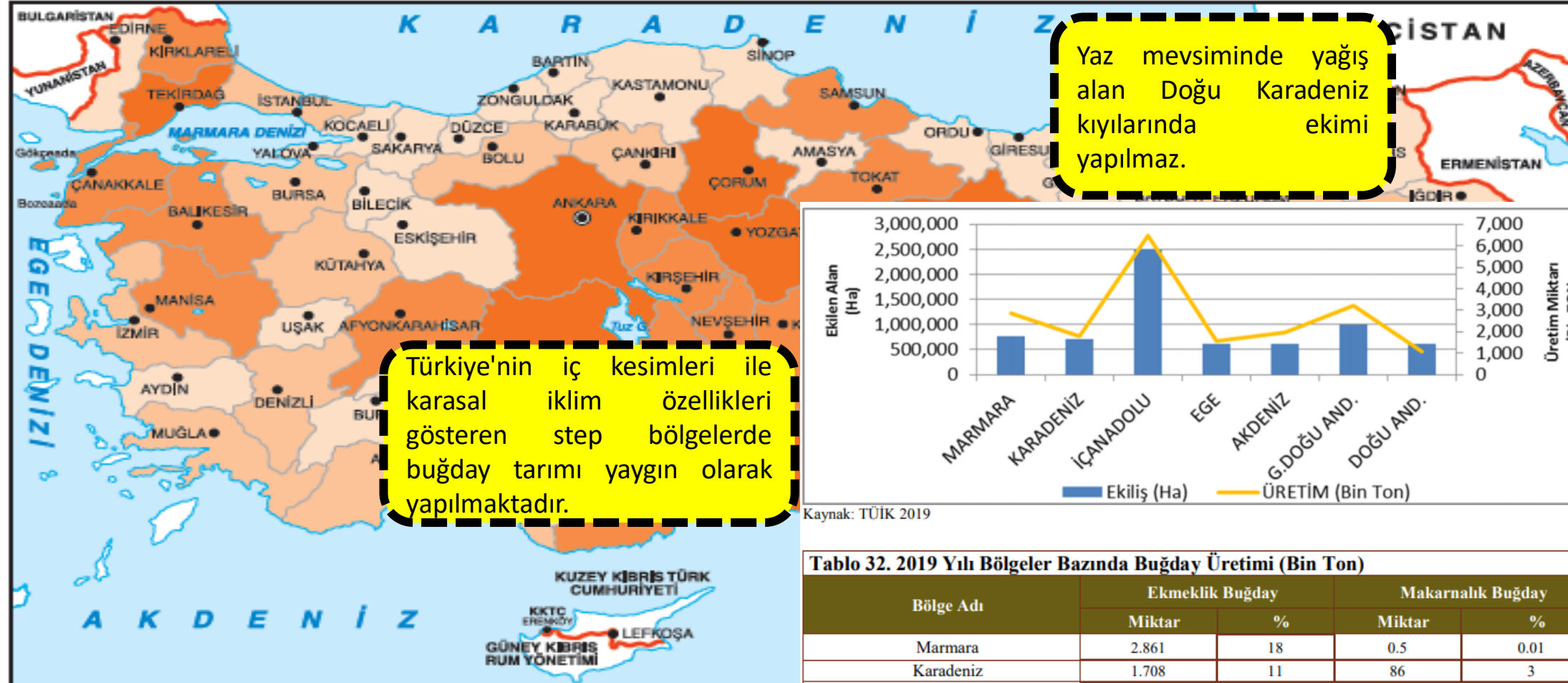
TÜRKİYE,
SOMALİ'DE
TOPRAK SATIN
ALARAK TARIM
YAPMAKTADIR.

Üretim Sıralaması: Buğday, Arpa, Mısır, Pirinç

Buğday ve arpa üretimi ülkemizin ihtiyacını genellikle karşılamaktadır. Mısır ve pirinç üretimi ise ülkemizin ihtiyacını tam karşılamadığı için belli miktarda ithalat yapılmaktadır.

BUĞDAY

Buğday, Türkiye'de en çok yetiştirilen tahıldır. İlkbahar ve sonbahar mevsimlerinin yağışlı, yaz mevsiminin ise kurak geçtiği bölgelerde buğday tarımından önemli verim elde edilmektedir.

Kaynak: TÜİK 2019

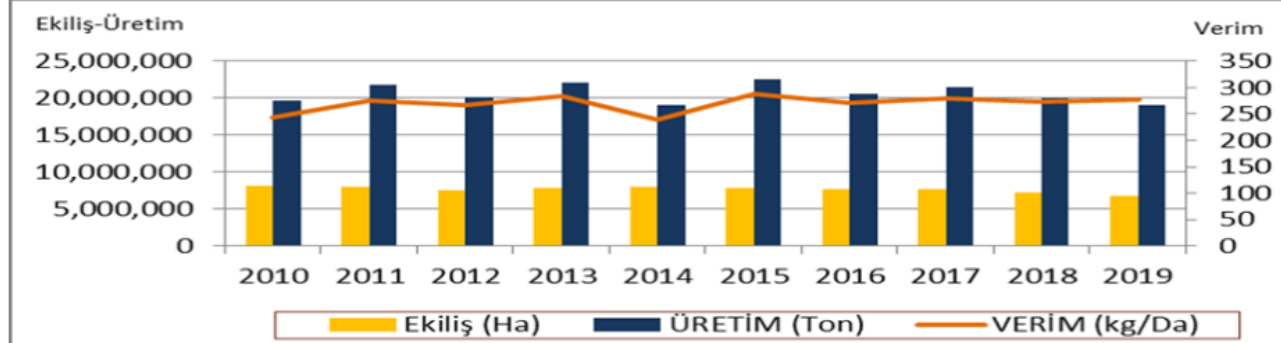
Buğday üretimi özellikle iklim koşullarına bağlı olarak yıllara göre farklılık gösterir. Bazı yıllarda yaşanan yağış azlığı ve kuraklık verim üzerinde etkili olmaktadır.

Konya, Diyarbakır, Şanlıurfa, Ankara, Tekirdağ, Mardin, Edirne, Adana ve Kırklareli buğday üretiminde ön planda olan illerdir.

Tablo 32. 2019 Yılı Bölgeler Bazında Buğday Üretimi (Bin Ton)

Bölge Adı	Ekmeklik Buğday		Makarnalık Buğday	
	Miktar	%	Miktar	%
Marmara	2.861	18	0.5	0.01
Karadeniz	1.708	11	86	3
İç Anadolu	5.245	33	1.216	39
Ege	1.136	7	452	14
Akdeniz	1.645	10	340	11
Güneydoğu Anadolu	2.198	14	1.023	32
Doğu Anadolu	1.058	7	33	1
Toplam	15.850	100.0	3.150	100

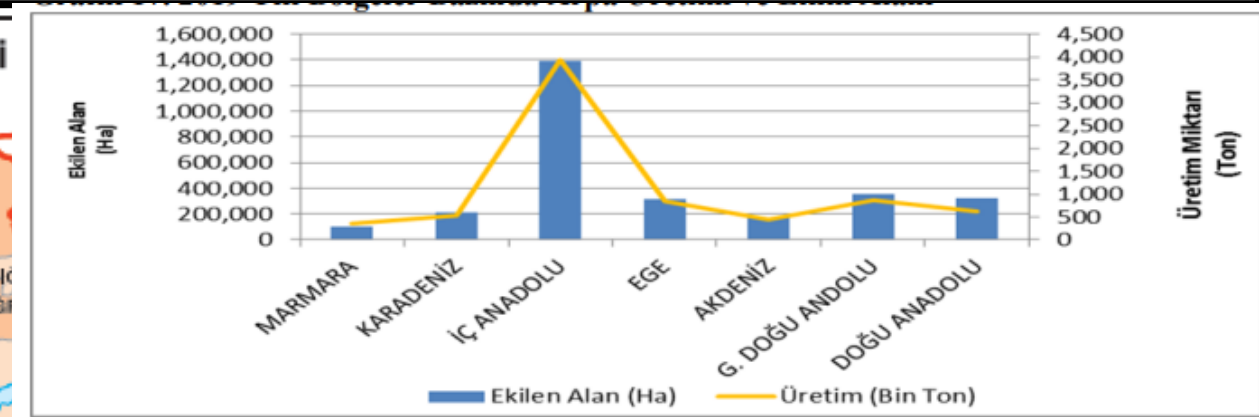
Delta ovaları başta olmak üzere verimli ovalarda çiftçiler daha çok gelir getiren ürünlere yönelmektedir.

Kaynak: TÜİK 2019

ARPA

Buğdaydan sonra en çok yetiştirilen tahıl ürünüdür. Yetiştirme şartları buğdaya benzemekle birlikte buğdaydan daha erken olgunlaşan arpa soğuk ve sıcaklığa karşı daha dayanıklıdır.

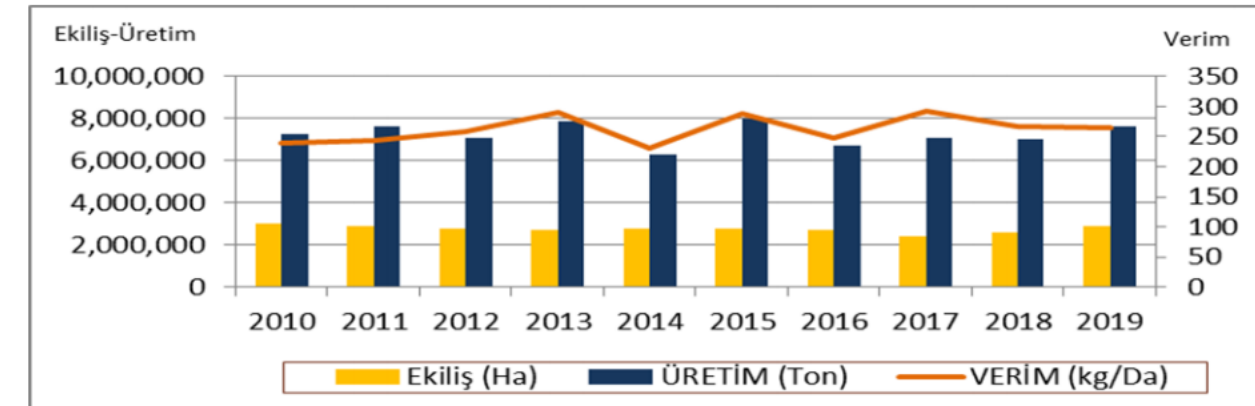
Kaynak: TÜİK 2019

Tablo 35. Türkiye'nin Arpa İthalat ve İhracat Miktarları

Yıllar	İthalat			İhracat		
	Miktar (Ton)	Değer (Bin \$)	Ort. Fiyat (\$/Ton)	Miktar (Ton)	Değer (Bin \$)	Ort. Fiyat (\$/Ton)
2010	57.076	11.933	209	500.136	74.816	150
2011	36.132	13.693	379	3.221	1.047	325
2012	76.319	26.706	350	100.771	26.415	262
2013	256.812	85.782	334	110	54	491
2014	675.994	164.189	243	13.998	6.412	458
2015	199.597	48.081	241	134	55	411
2016	39.994	9.807	245	5.573	1.399	251
2017	384.109	72.391	188	8.646	1.596	185
2018	655.988	150.782	230	15.610	3.006	193
2019	509.858	109.097	214	8.015	1.972	237

Kaynak: TÜİK 2019

(<http://rapory.tuik.gov>)

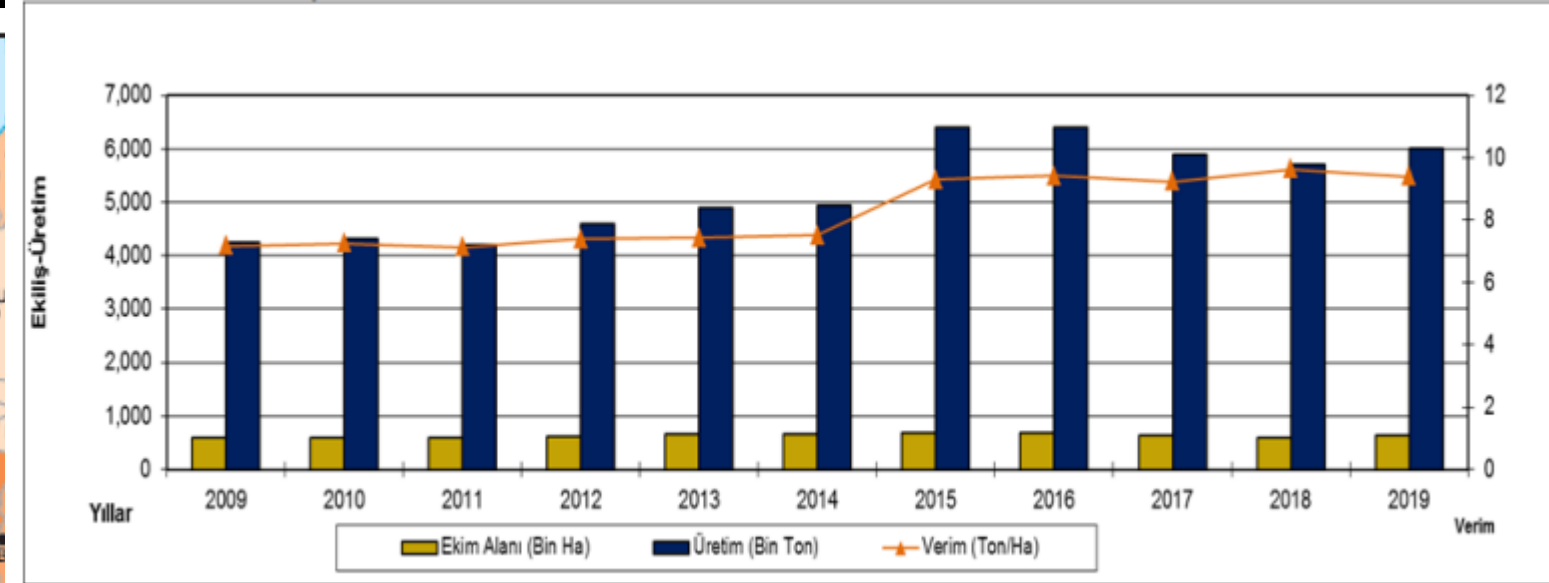
Kaynak: TÜİK 2019

Arpa unundan ekmek, irmik, çorba ve hamur işleri yapılmaktadır. Günümüzde arpa en çok hayvan yemi olarak (%90) ve bira sanayisinde kullanılmakta olup üretilen arpanın büyük çoğunluğu yurt içinde tüketilmektedir.

Arpa üretiminde önde gelen iller Konya, Ankara, Şanlıurfa, Afyon, Aksaray ve Kayseri'dir

MISIR

Mısır, beslenmenin yanı sıra hayvan yemi ve endüstride ham madde olarak kullanılmaktadır. Ayrıca mısırın sap ve yapraklarından hayvan yemi üretimi, kâğıt yapımı ve küçük çapta hasır el işlerinde yararlanılmaktadır.

Kaynak: TÜİK

Bölgeler	Ekilen Alan (Da)		Üretim (Ton)		Üretimdeki Payı (%)	
	2018 Yılı	2019 Yılı	2018 Yılı	2019 Yılı	2018 Yılı	2019 Yılı
Marmara Bölgesi	583.081	565.393	530.279	538.870	9,3	9,0
Karadeniz Bölgesi	566.785	553.924	245.414	247.362	4,3	4,1
İç Anadolu Bölgesi	1.641.809	1.940.645	1.658.485	2.039.245	29,1	34
Ege Bölgesi	513.257	598.687	542.824	599.655	9,5	10
Akdeniz Bölgesi	1.531.917	1.450.038	1.635.509	1.430.898	28,7	23,8
Güneydoğu Anadolu Bölgesi	1.045.336	1.238.559	1.059.332	1.117.768	18,6	18,6
Doğu Anadolu bölgesi	36.818	41.041	28.157	26.202	0,5	0,4
Genel Toplam	5.919.003	6.388.287	5.700.000	6.000.000	100	100

Kaynak: TÜİK

Mısırın son yıllarda artan üretim miktarına paralel olarak yem, yağ ve tatlandırıcı sektörü ile biyoyakıt-biyoetanol üretimindeki kullanımı da artmaktadır.

Karadeniz kıyı kuşağında yaz yağışları sonucu yetişebilen mısır bölgelerinde daha çok yaz mevsiminde sulama yapılmaktadır.

Türkiye’de önceleri Karadeniz, Marmara, Ege ve Akdeniz kıyılarında önemli ölçüde birinci ürün olarak ekimi yapılan mısır; son yıllarda özellikle **Çukurova**, **Amik Ovası**, **Güneydoğu** ve **Kıyı Ege**’de **ikinci ürün** olarak yetiştirilmektedir.

ÇELTİK (PİRİNÇ)

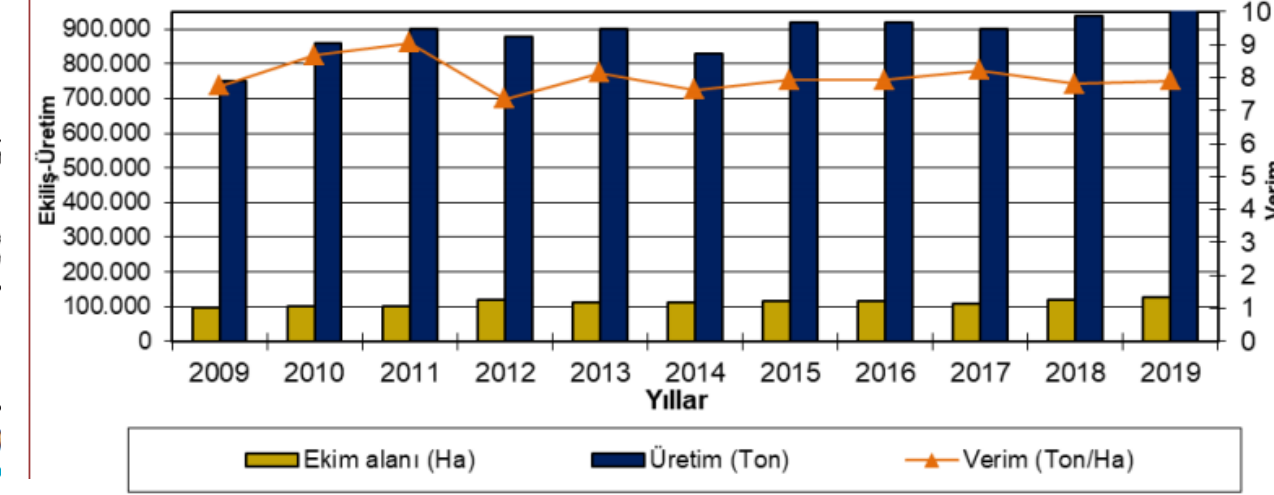
Çeltik, yüksek sıcaklık ve bol su isteği olan bir bitkidir. Tava adı verilen su ile doldurulmuş tarlalarda yetiştirilen bir tarım ürünüdür. Çeltiğin kabukları ayrılınca pirinç ürünü elde edilmektedir.

(<http://rapory.tuik.gov.tr>)

Bölgeler	2018		2019	
	Ekilen Alan (Ha)	Üretim (Ton)	Ekilen Alan (Ha)	Üretim (Ton)
Marmara Bölgesi	81.716	660.654	87.756	719.996
Ege Bölgesi	0	0	0	0
Akdeniz Bölgesi	1.450	9.858	1.367	8.859
İç Anadolu Bölgesi	3.045	22.082	3.170	22.534
Karadeniz Bölgesi	31.479	236.681	31.963	238.942
Güneydoğu Anadolu Bölgesi	2.349	10.548	2.074	9.452
Doğu Anadolu Bölgesi	97	177	90	217
TOPLAM	120.136	940.000	126.419	1.000.000

Kaynak: TÜİK

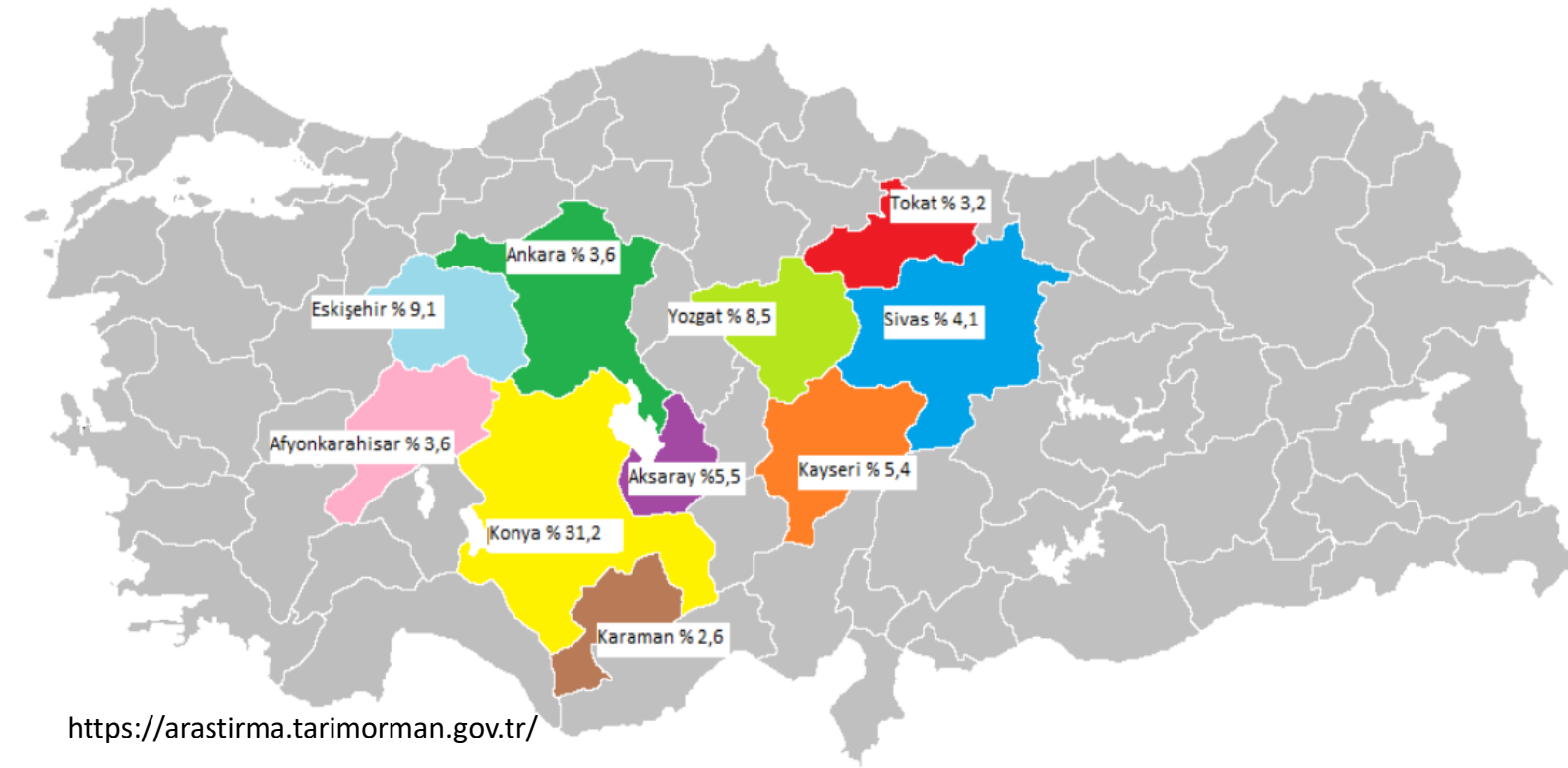

Çeltik, su içinde çimlenir ve ekiminden hasat dönemine kadar su içinde yetişir. Bu nedenle Türkiye'de çeltik tarımı, akarsu boyları ile vadi tabanlarında yoğunlaşmıştır. Ancak üretim yapılan alanlarda ortaya çıkan sivrisinekler, **sıtma hastalığına** yol açabildiğinden genellikle yerleşmelerden uzak yerlerde çeltik tarımı yapılmaktadır.

İl düzeyinde yoğunlaşmanın görüldüğü pirinç üretiminde **Edirne %41, Samsun %14, Balıkesir %12, Çanakkale %9 ve Çorum %6** lık bir paya sahiptir. 5 ilin üretimleri toplam üretimin %82'sini oluşturmaktadır. Kalan %18'lik kısmı ise Sinop, Tekirdağ, Kırklareli, Bursa, Çankırı, Diyarbakır ve Mersin gibi iller oluşturmaktadır.

ŞEKER PANCARI

Türkiye’de şeker pancarı tarımı 1923-1924 yıllarında başlamış ve buna yönelik ilk şeker fabrikası 1926 yılında Alpullu’da (Kırklareli) kurulmuştur. Küşpe üretimiyle hayvancılık açısından da önemlidir.

Dünya Şeker Pancarı ve Şeker Verileri (bin ton)

	2015/16	2016/17	2017/18	2018/19	2019/20 ²	Değişim (%) ³
Şeker Pancarı Ekim Alan (bin ha)	4.216	4.588	4.955	4.810	-	-2,9
Şeker Pancarı Verimi (ton/ha)	57,15	60,74	62,64	57,16	-	-8,7
Şeker Pancarı Üretimi	240.953	278.702	310.375	274.886	-	-11,4
Şeker Üretim ¹	164.972	174.050	194.256	179.662	166.178	-7,5
Şeker Tüketim ¹	169.254	170.587	173.266	172.623	171.582	-0,6
Şeker Yılsonu Stokları ¹	44.472	42.553	52.228	53.984	44.433	-17,7
Şeker İthalat ¹	54.635	54.407	54.144	51.530	50.712	-1,6
Şeker İhracat ¹	53.865	59.013	64.333	56.012	54.121	-3,4

Kaynak: FAO, ¹/USDA; (10.07.2020,) ²/ Tahmin, ³/ Verisi bulunan son iki pazarlama yılının değişimini göstermektedir.

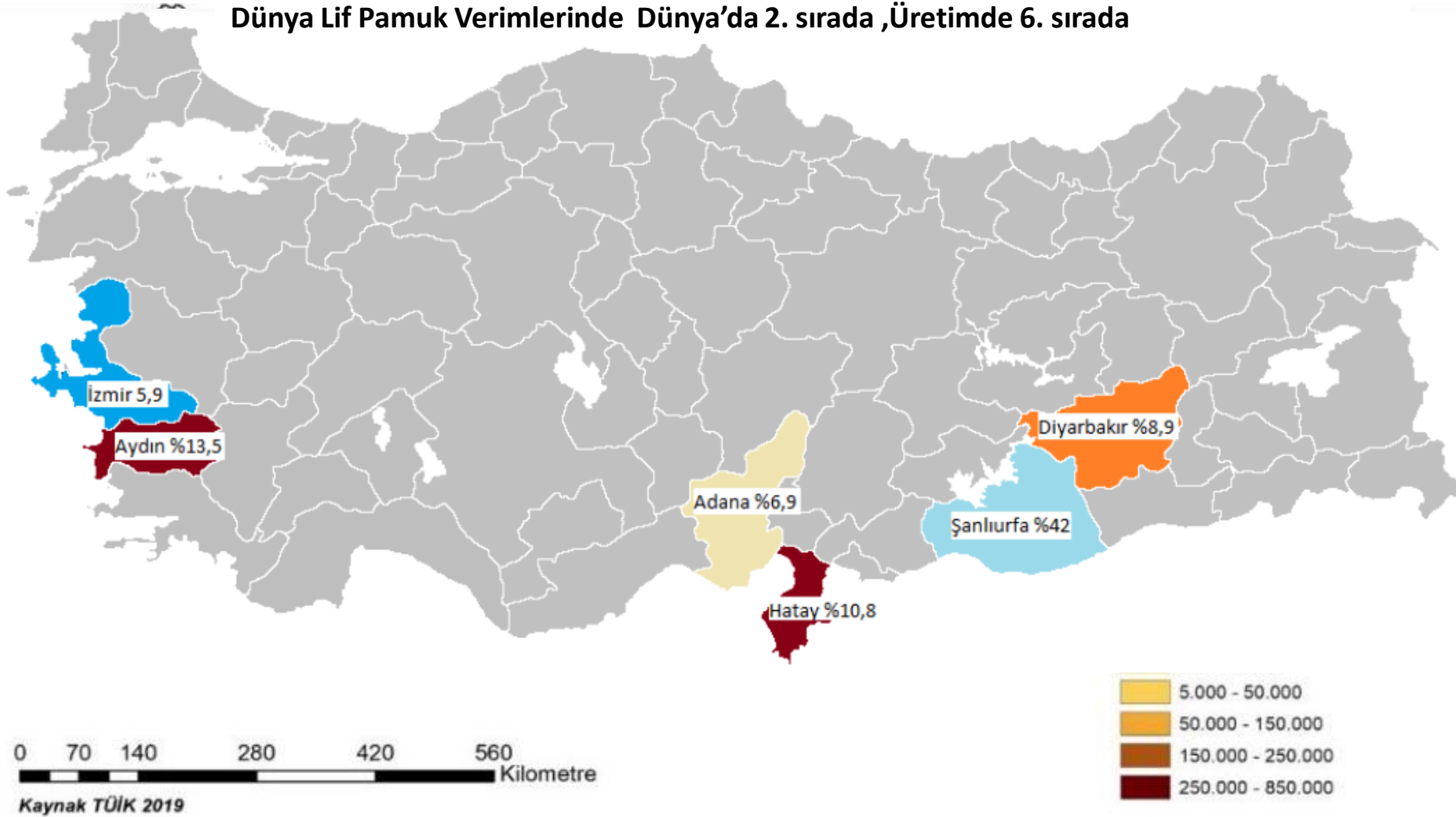
Söküldükten hemen sonra işlenmesi gereken şeker pancarı, şeker fabrikalarının tarım alanlarına yakın yerlerde kurulmasını zorunlu kılmaktadır.

Kıyı alanlarında yetiştirilmez çünkü ekonomik değeri yüksek ürünlere tercih edilmektedir.

Türkiye şeker pancarı üretiminde en fazla pay İç Anadolu’ya aittir. (Konya 1. sıradadır)

PAMUK

Dünya Lif Pamuk Verimlerinde Dünya'da 2. sırada ,Üretimde 6. sırada

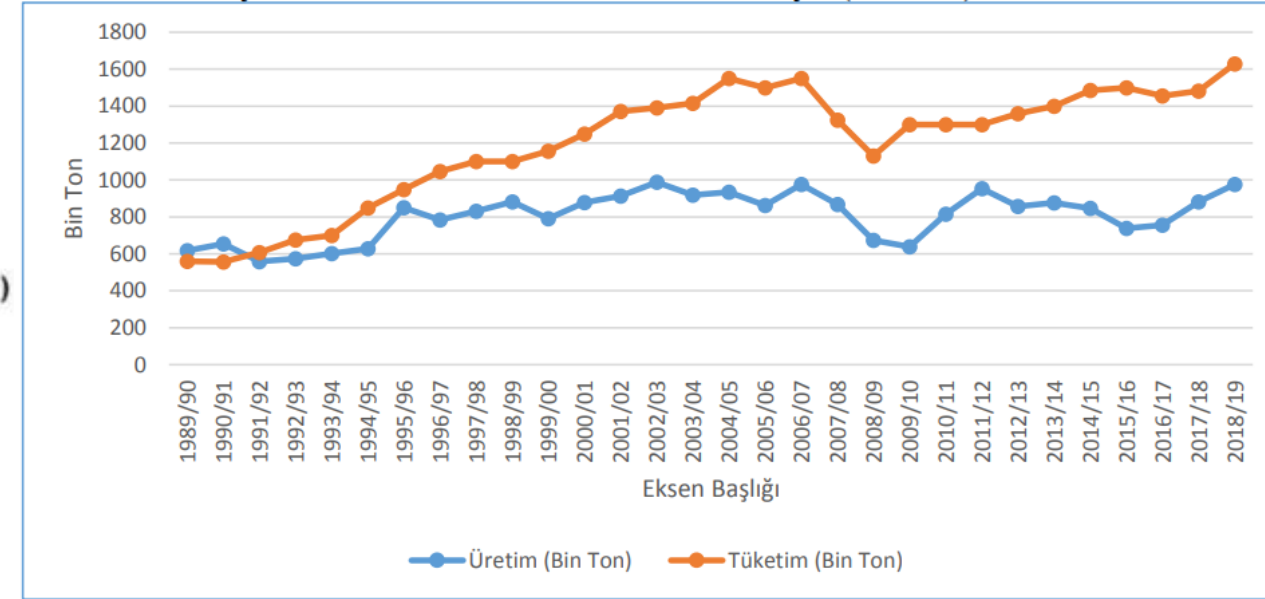

Türkiye Lif Pamuk Verileri (bin ton)

	2013/14	2014/15	2015/16	2016/17	2017/18	Değişim ² (%)
Alan (1000 ha)	451	468	434	416	502	20,7
Verim (kg/ha)	1.950	1.810	1700	1820	1760	-3,3
Üretim	878	846	738	756	882	16,7
Tüketim ⁴	1590	1612	1598	1508	1571	4,2
Yılsonu Stokları ¹	835	818	826	802	918	14,5
İthalat ³	924	800	918	801	876	9,4
İhracat ³	44	51	50	73	71	-2,7

Kaynak: TÜİK, ¹ICAC, Cotton World Statistics December 2018. ²Verisi olan son iki sezonun değişimini göstermektedir.

³İthalat ve ihracat miktarları hesaplanırken 520100100000; Pamuk; hidrofil/ağartılmış (kardesiz, penyesiz) ve 520100900000; Pamuk; diğerleri (kardesiz, penyesiz) GTİP kodları kullanılmıştır. ⁴TEPGE hesaplamaları.

Pamuk; işlenmesi yönüyle çırçır sanayisinin, lif ile tekstil sanayisinin, çekirdeği ile yağ ve yem sanayisinin, linteri ile de kağıt sanayisinin ham maddesi olması açısından önemli bir üründür.

GAP ile birlikte **Şanlıurfa**, pamuk üretiminde uzun yıllar ilk sırada yer alan **Çukurova**'dan birinciliği almıştır.

Pamuk çekirdeğinden elde edilen yağ, petrole alternatif olan ve gündün güne artan biodizel üretiminde ham madde olarak kullanılmaktadır.

YIL	G.DOĞU ANADOLU	EGE	ÇUKUROVA	ANTALYA	TOPLAM
1995	2.042	2.499	2.725	300	7.566
2000	3.168	2.017	1.230	126	6.541
2005	2.950	1.378	1.086	54	5.468
2010	2.878	826	1.061	41	4.806
2015	2.645	917	716	62	4.340
2018	3.127	1.007	989	49	5.172
1995-2018 Değişim (%)	53%	-60%	-64%	-84%	-32%

Kaynak: TÜİK, Bitkisel Üretim İstatistikleri

TÜTÜN

Yeni Dünya ürünü olup Coğrafi Keşifler sonrası Eski Dünya ülkelerine yayılmıştır. Osmanlı Devleti'nde ilk defa tütün tarımı 1687 yılında Makedonya'da yapılmıştır.

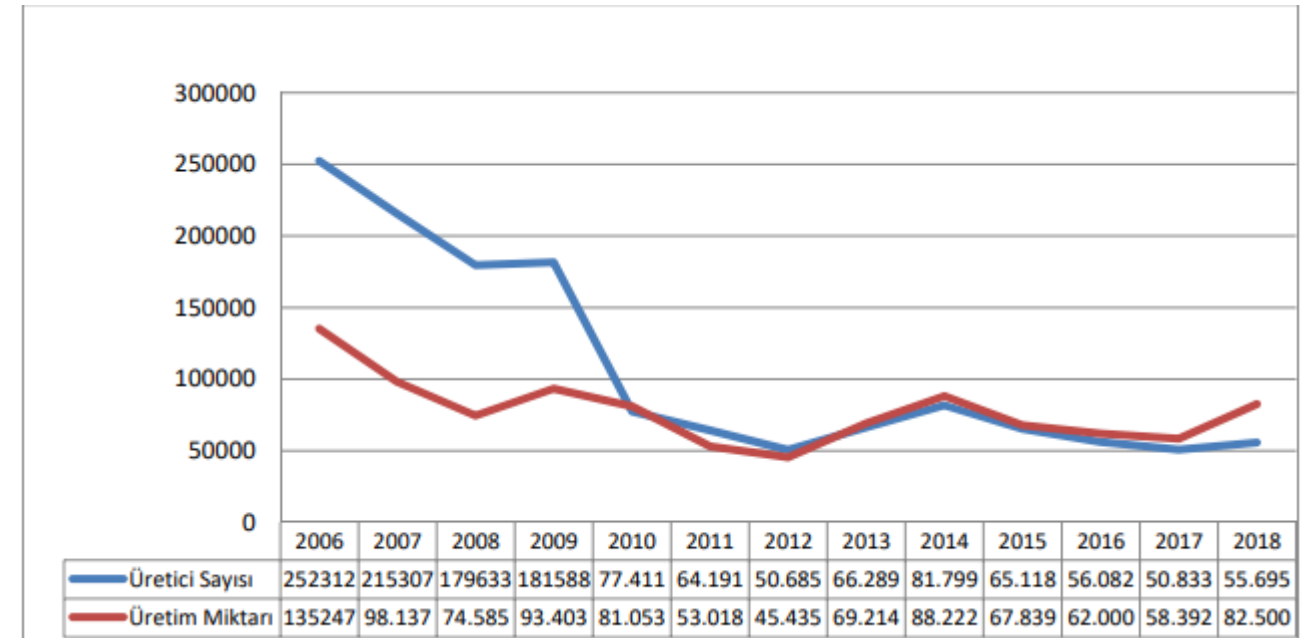
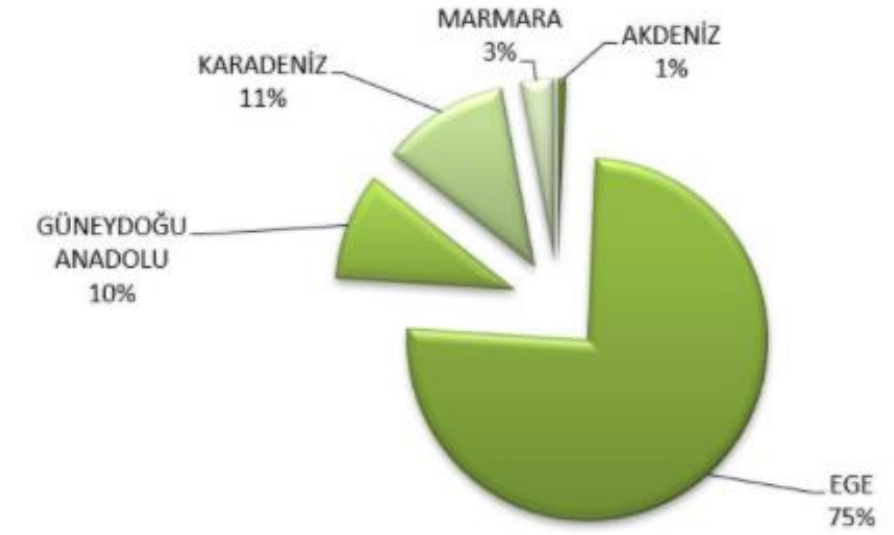
Türkiye'de Pamuk üretiminde: **Denizli**, **Manisa**, **Adıyaman**, **Samsun** ve **Uşak** illeri öne çıkmaktadır.

(<http://iranov.tuik.gov>)

Türkiye'de uzun yıllar boyunca geniş bir alanda tütün tarımı yapılmaktaydı. Ancak devlet, kalitesiz tütün üretimini engellemek amacıyla ekim alanlarını sınırlandırdı ve kalitesiz tütün alımı yapmadı.

Türkiye, Tütün üretiminde Dünyada 1. sıradadır.

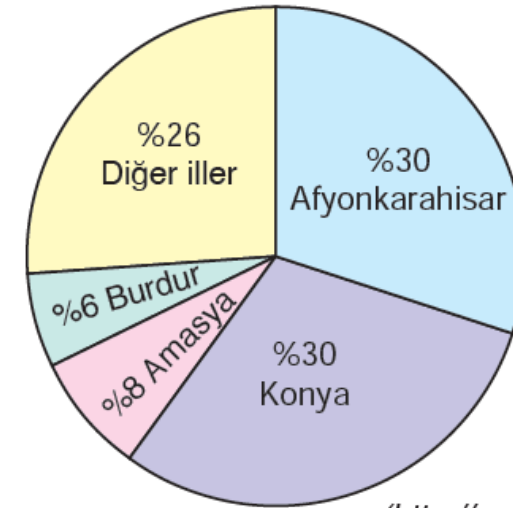
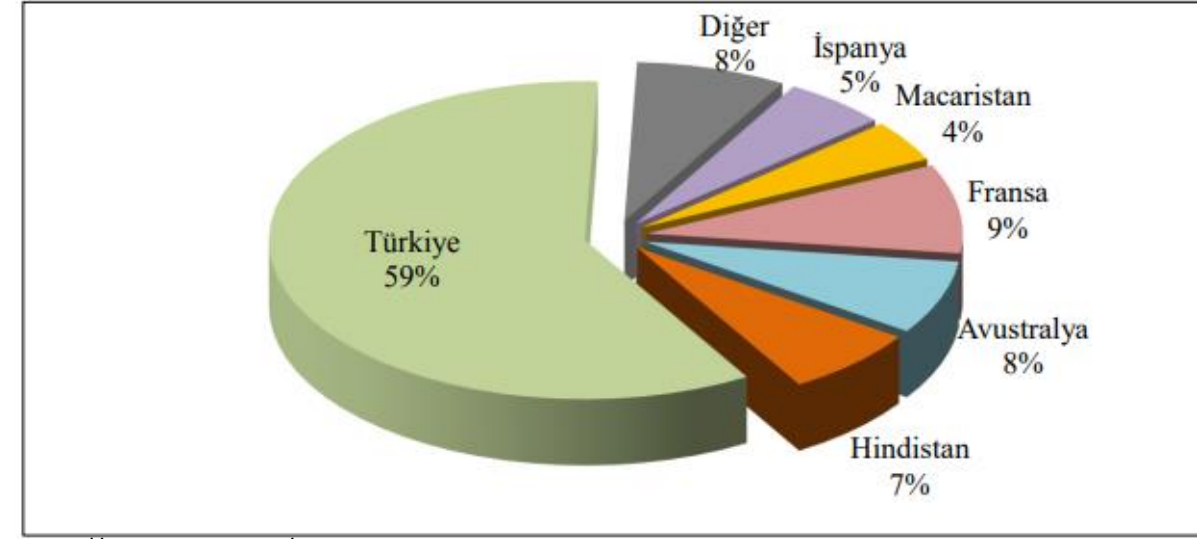

HAŞHAŞ

Ülkemizde tıbbi amaçlı üretilen haşhaş devlet denetimindedir. Üretim alanı sınırlı olan bu ürünün en çok üretildiği yerler Afyonkarahisar ve Konya'dır.

Grafik 1: Dünya Morfin Amaçlı Yasal Haşhaş Ekim Alanları

KENEVİR

Kenevir bitkisinin liflerinden halat yapımında, tohumlarından mobilyacılıkta kullanılan bezir yağı elde edilir. Uyuşturucu da elde edilebilen bu ürün, devlet denetiminde yetiştirilir. Bu ürünün son yıllarda üretildiği tek il Samsun'dur.

Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı tarafından 2016 yılında yürürlüğe konulan yönetmelik gereğince Türkiye'de kenevir tarımına izin verilen 19 il vardır.

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
KENEVİR TOHUMU ÜRETİMİ (ton)														
Kastamonu	9	3	2	2	2									
Kütahya	1	1												
Samsun	20	9	11	22	10	3	7	8	4	1	1	1	1	1
Çorum	0	0												
Toplam	30	13	13	24	12	3	7	8	4	1	1	1	1	1
KENEVİR LİFİ ÜRETİMİ (ton)														
Kastamonu	508	6	8	5	4									
Kütahya	1	1												
Samsun	90	47	52	33	17	4	10	16	6	1	1	1	7	7
Çorum	1	1												
Toplam	600	55	60	38	21	4	10	16	6	1	1	1	7	7

İllere Göre Kenevir Üretimimiz <https://www.zmo.org.tr/>

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
KENEVİR TOHUMU ÜRETİM ALANI (da)														
Kastamonu	2.670	100	69	37	31									
Kütahya	20	20												
Samsun	1.050	520	576	522	263	66	221	140	64	7	10	10	25	24
Çorum	10	10												
Toplam	3.750	650	645	559	294	66	221	140	64	7	10	10	25	24
KENEVİR LİFİ ÜRETİM ALANI (da)														
Kastamonu	2.670	100	69	37	31									
Kütahya	20	20												
Samsun	1.050	520	576	522	263	66	221	157	63	12	10	10	45	46
Çorum	10	10												
Toplam	3.750	650	645	559	294	66	221	157	63	12	10	10	45	46

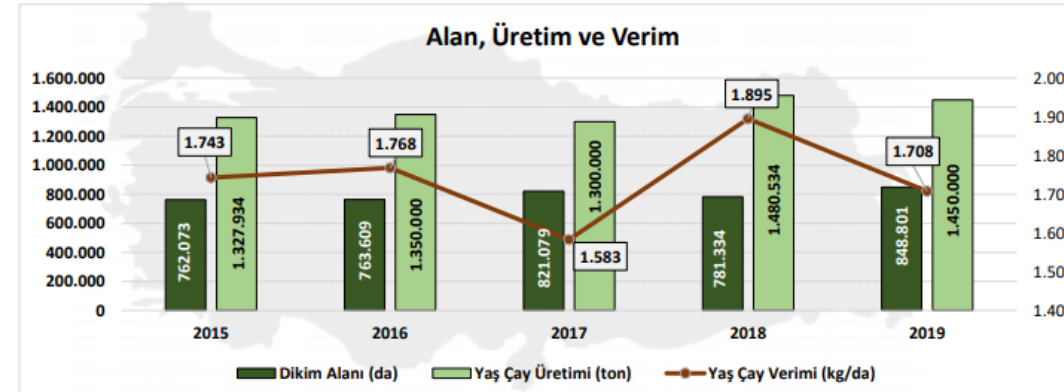
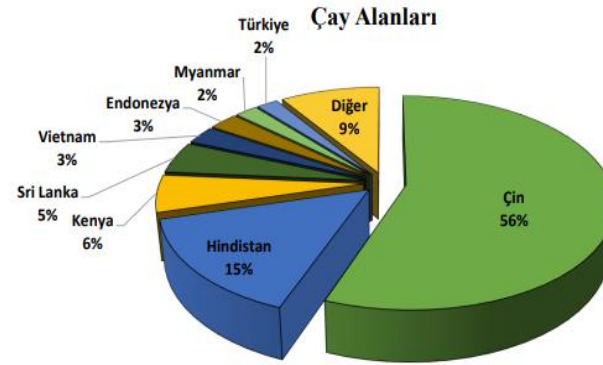
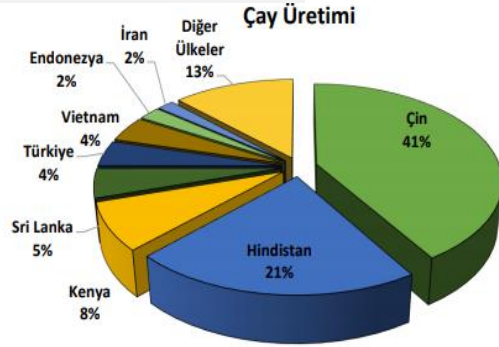
İllere Göre Kenevir Üretim Alanlarımız <https://www.zmo.org.tr/>

2020 İTİBARIYLA SADECE SAMSUNDA ÜRETİMİ YAPILMAKTADIR.

Çayın özel yetiştirme koşulları bulunmaktadır. Yılda 1.600 mm'den fazla yağış, kalın ve kireçsiz toprak, sert rüzgârlardan korunan yerler, yarı gölgeli yarı ışıklı ortam, çay üretilen yerlerin başlıca özelliğidir.

ÇAY

Türkiye'de çay tarımının başlangıcı 1917 yılına kadar uzanmaktadır. Batum ve çevresinde incelemeler yapmak üzere bölgeye aralarında Halkalı Ziraat Mektebi Alisi Müdür Vekili Ali Rıza ERTEN'in de yer aldığı bir heyet gönderilmiştir. Ziraat Umum Müfettişi Zihni DERİN görevlendirilmiştir. 1938'de Rize ve çevresinde kurulacak Ziraî Teşkilat'ta. İlk yaş çay yaprağı hasadı ve kuru çay üretimi 1938 yılında gerçekleştirilmiştir.

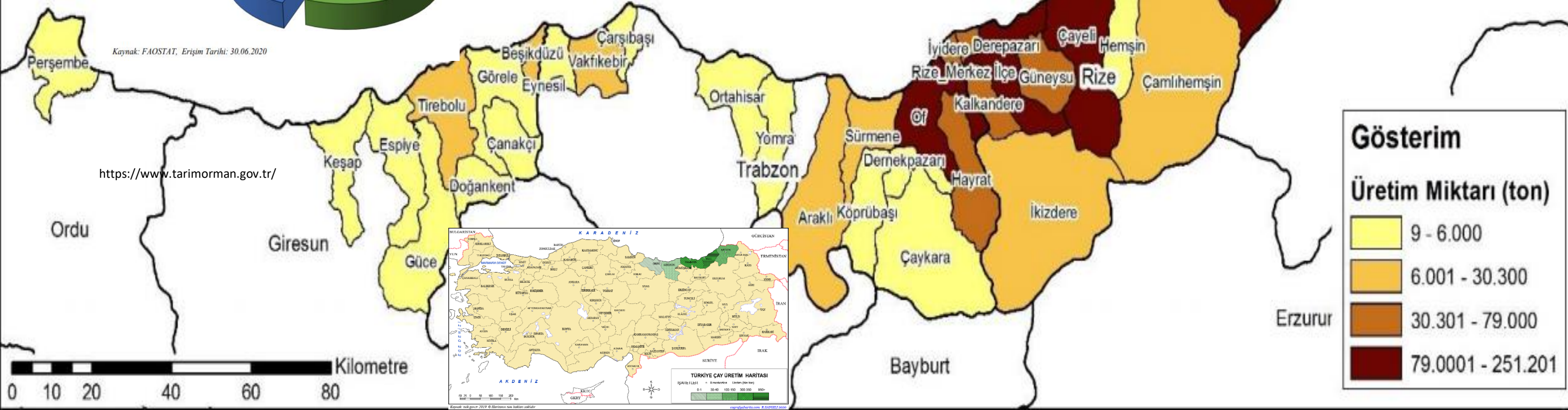

Ürün	2016	2017	2018	2019
Beyaz Çay (kg)	130	210	225	57
Siyah Çay (ton)	129.330	94.660	130.731	134.985
Organik Siyah Çay (ton)	4.487	4.996	5.779	6.056
Yeşil Çay (ton)	206	125	37	16
Organik Yeşil Çay (ton)	39	9	1,4	10
Toplam	134.063	100.000	136.550	141.068

Kaynak: ÇAYKUR

Kaynak: FAOSTAT, Erişim Tarihi: 30.06.2020

<https://www.tarimorman.gov.tr/>

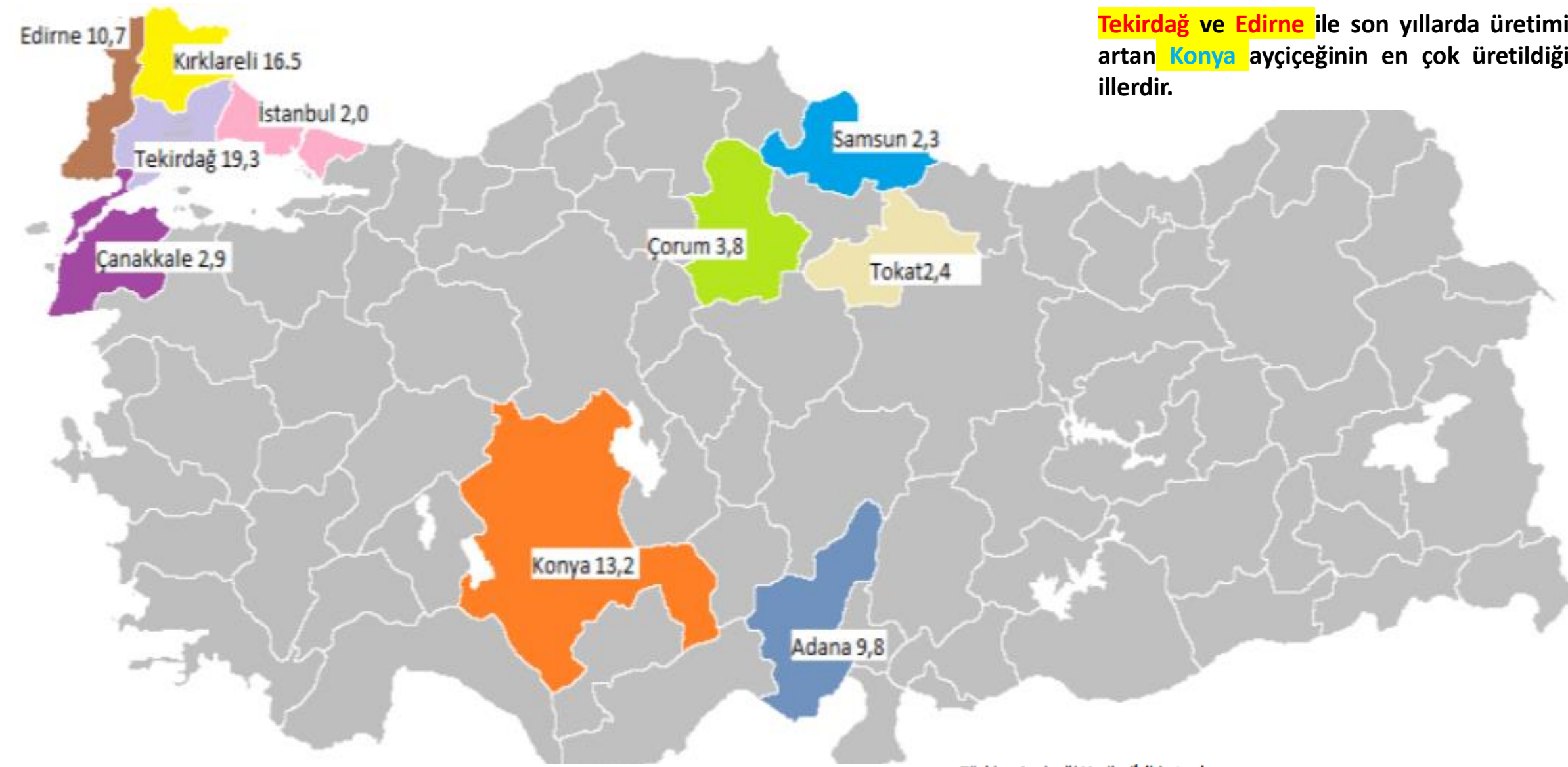

AYÇİÇEĞİ

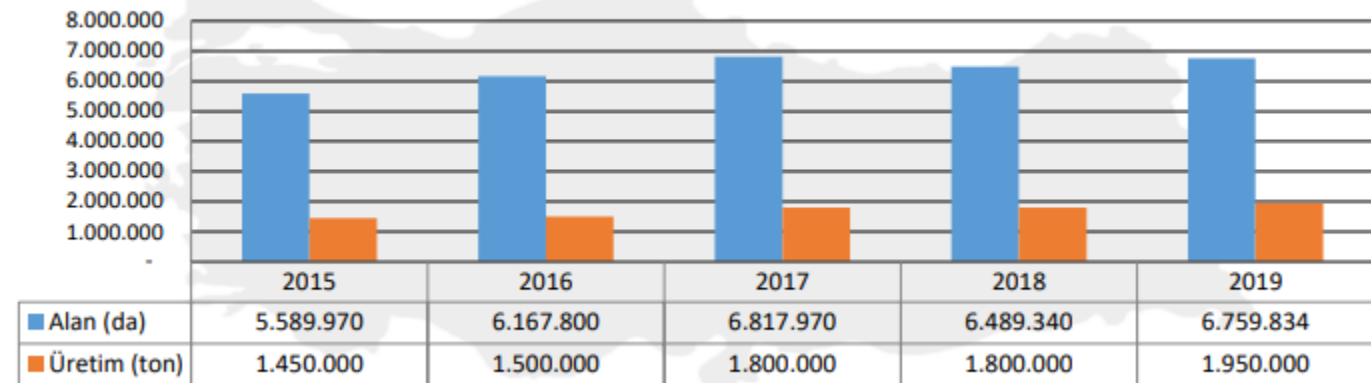
Tekirdağ ve Edirne ile son yıllarda üretimi artan Konya ayçiçeğinin en çok üretildiği illerdir.

Ülkemizin en önemli yağ bitkilerinden olup çoğunlukla yağlık olarak yetiştirilmektedir.

Bitkisel yağ tüketiminin yaklaşık %50'sini karşılamaktadır.

Alan ve Üretim

Türkiye Ayçiçeği Verileri¹ (bin ton)

	2014/15	2015/16	2016/17	2017/18	Değişim(%) ²
Alan (1000 ha) ¹	657,45	685,31	720,10	779,62	8,3
Verim (kg/da) ¹	249,13	245,24	232,01	251,97	8,6
Üretim	1.638	1.681	1.671	1.964	17,6
Yurt içi kullanım	2.213	2.111	2.588	3.032	17,1
İthalat	2.798	2.361	2.864	2.166	-24,3
İhracat	1.968	1.833	1.974	1.202	-39,1

Kaynak: TÜİK, ¹/ Bitkisel üretim denge tabloları (Erişim: 09.01.2020), ²/verisi bulunan son iki pazarlama yılının değişimini göstermektedir.

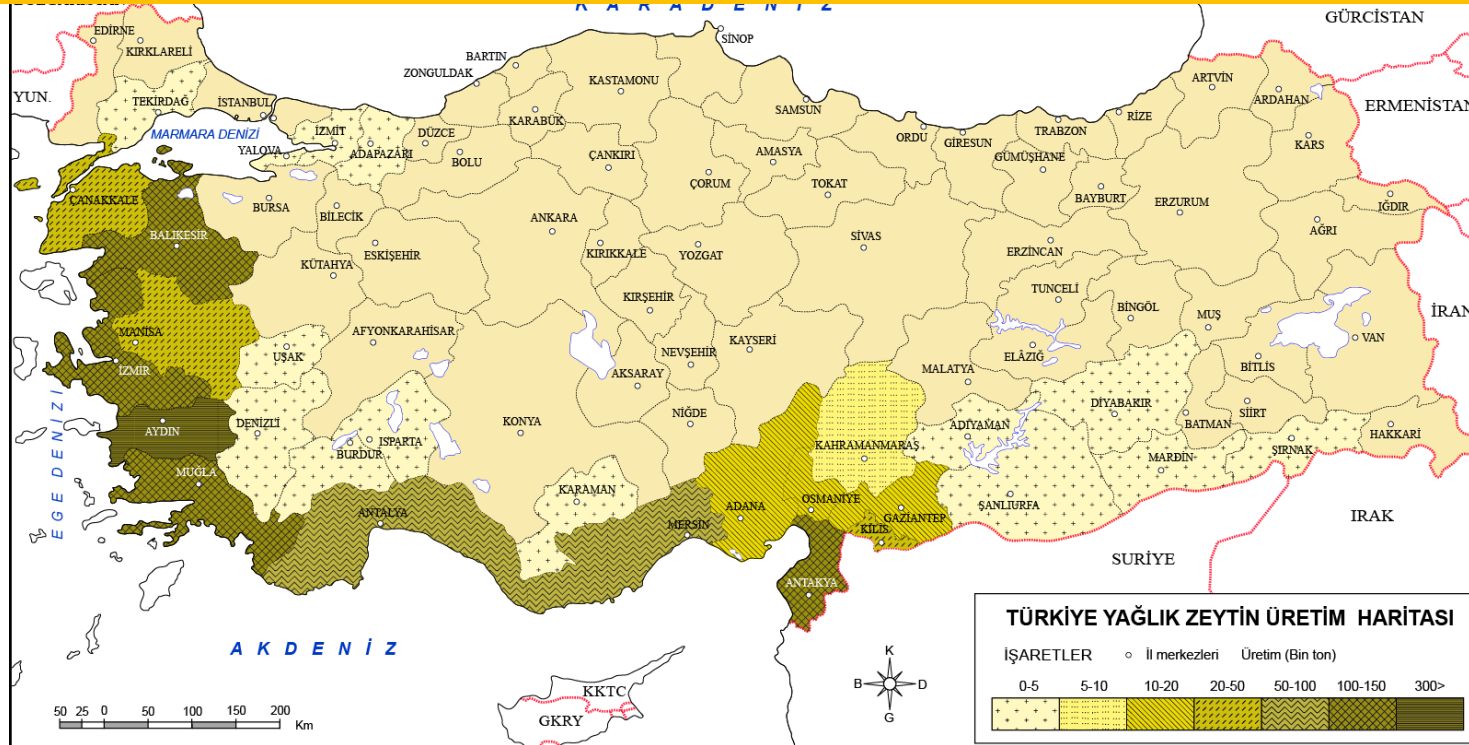

ZEYTİN

Akdeniz ikliminde yetişebilen en önemli tarım ürünlerinden biridir. Ana yurdu Doğu Akdeniz kıyıları olan bu ürün, hem sofralık hem de yağlık olarak üretilmektedir. Kış sıcaklığının düşük olduğu iç kesimlerde üretilmez.

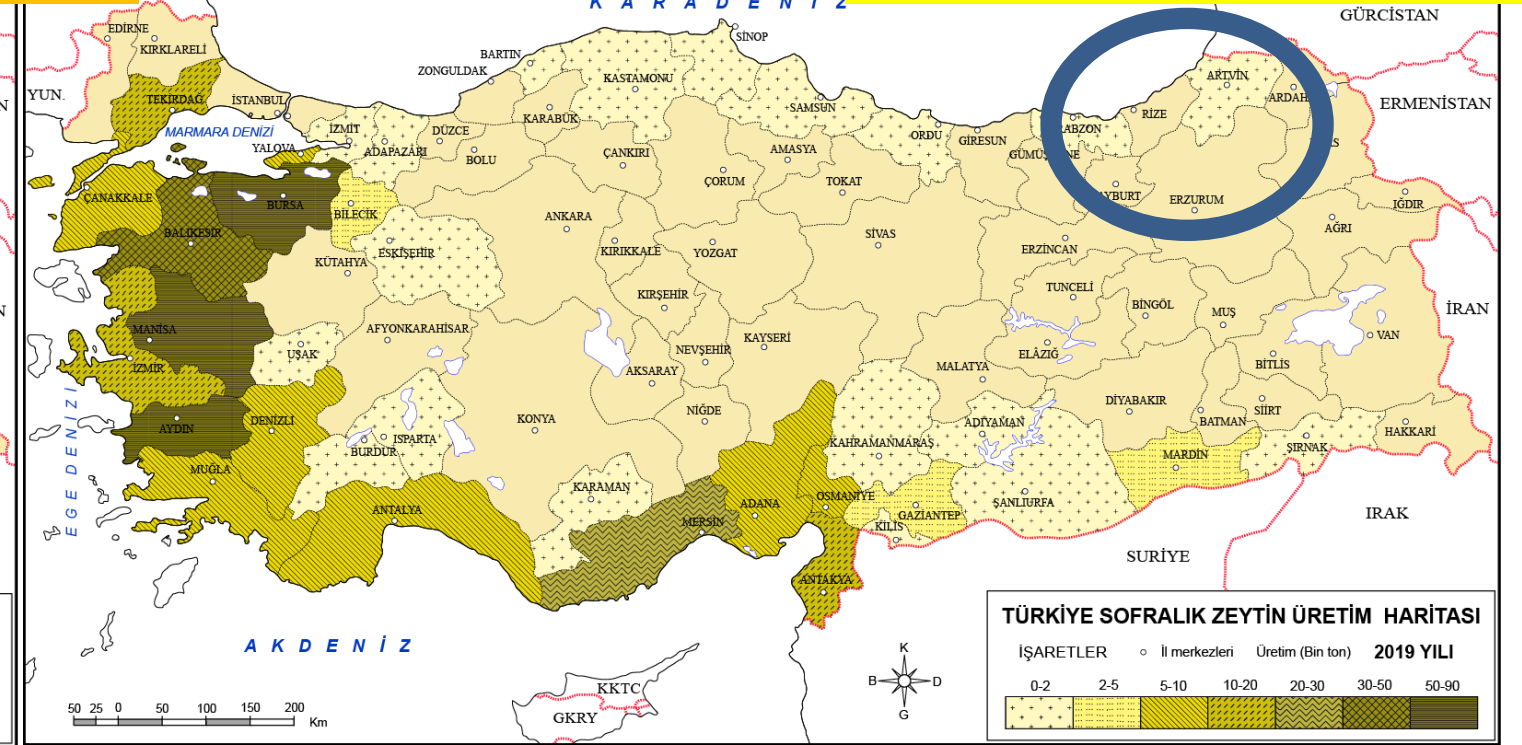
Aydın, İzmir, Muğla, Balıkesir, Bursa, Manisa, Çanakkale, Gaziantep ve Mersin üretimde öndedir.

Mikro Klima-Çoruh Vadisi

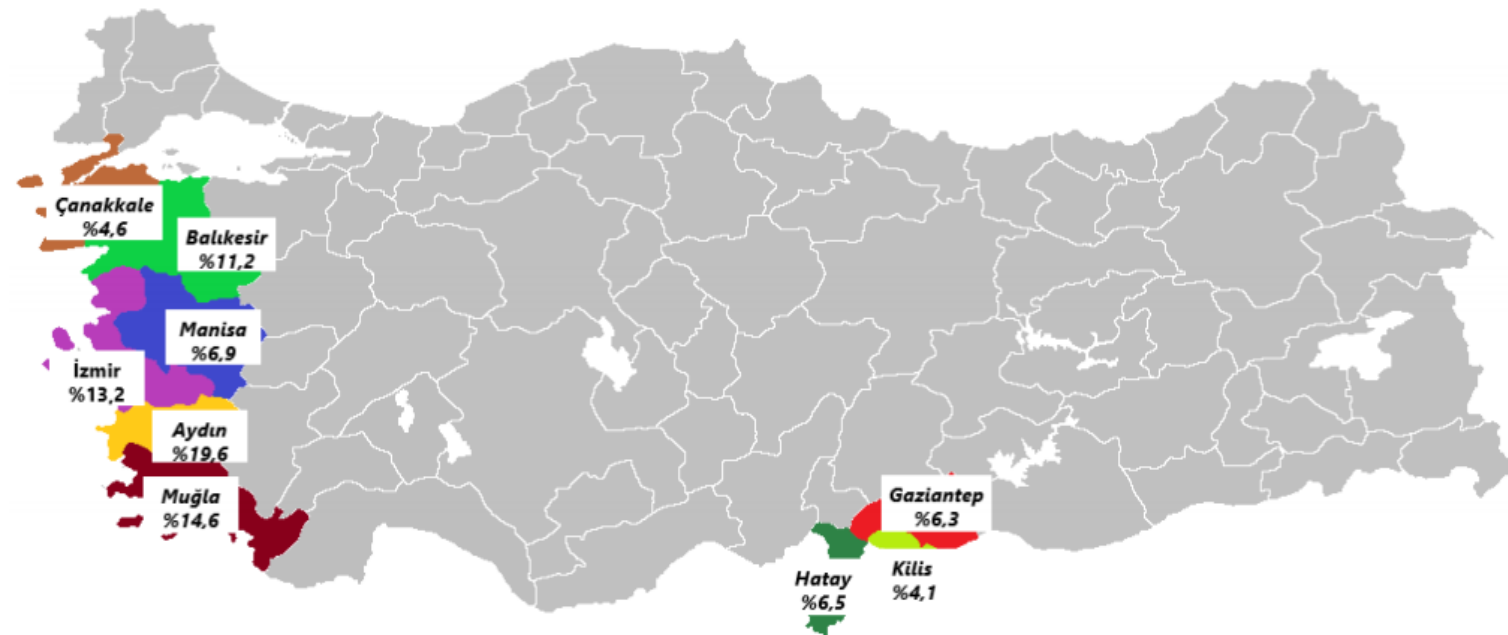
Kaynak: tuik.gov.tr 2019 © Haritanın tüm hakları saklıdır

cografyaharita.com R.SAYGILI 2020

Kaynak: tuik.gov.tr 2019 © Haritanın tüm hakları saklıdır

cografyaharita.com R.SAYGILI 2020

Artvin'e özgü doğal olarak yetişen ve dünyada zeytinyağında üstün lezzet ödülünü almış, ilk dört lezzet içerisinde yer alan, ilk Türk zeytini Artvin butko seralarda yerlerini aldı.

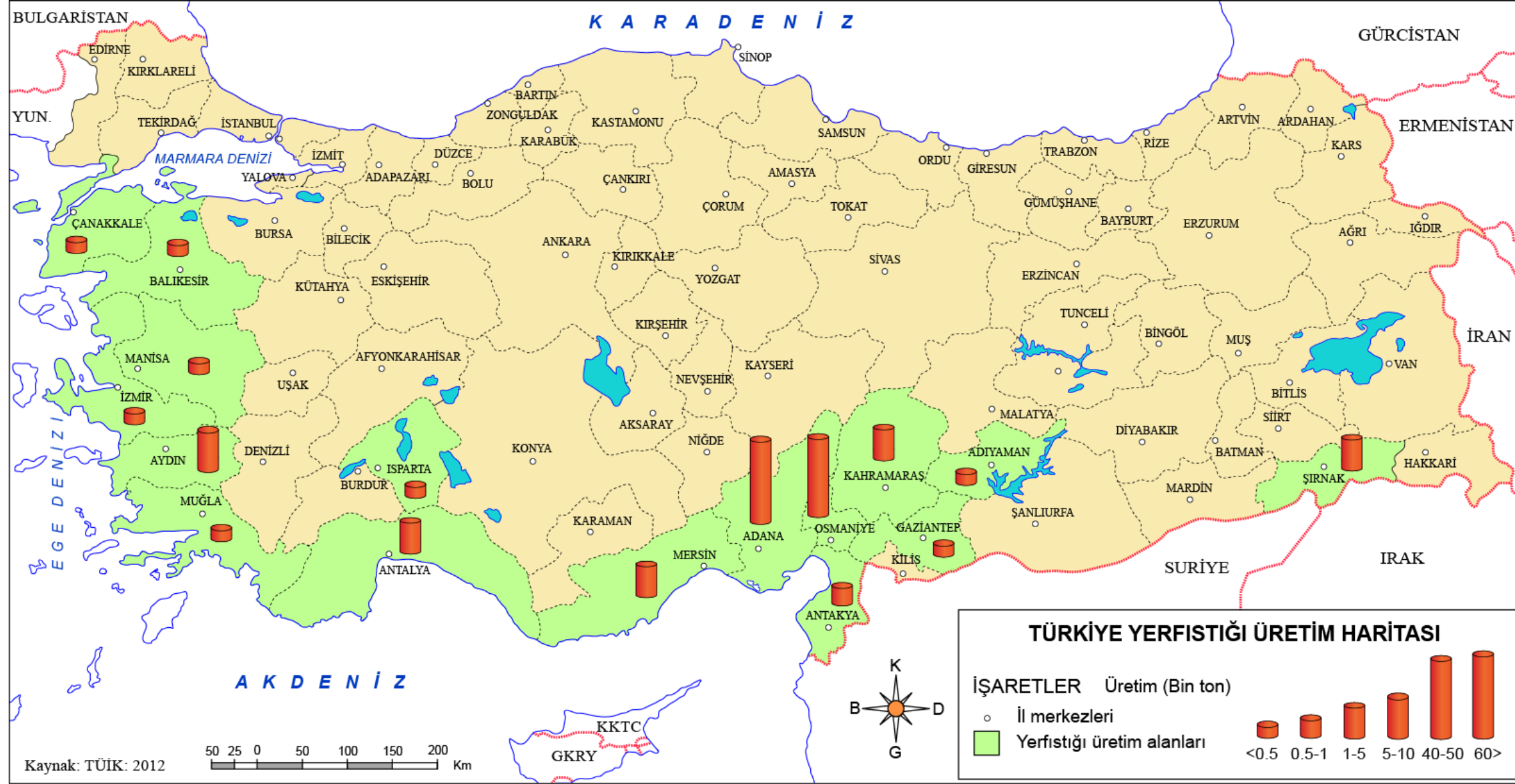
Türkiye Zeytin ve Zeytinyağı Verileri (ton)

	2015	2016	2017	2018	2019	Değişim ¹ (%)
Toplam Zeytinlik Alanı (bin da)	8.369	8.455	8.461	8.644	8.792	1,7
Toplam Zeytin Ağacı Sayısı (bin adet)	171.992	173.758	174.594	177.844	182.076	2,4
Toplam Zeytin Üretimi	1.700.000	1.730.000	2.100.000	1.500.000	1.525.000	1,7
Sofralık Zeytin Üretimi	400.000	430.000	460.000	426.995	415.000	-3,0
Yağlık Zeytin Üretimi	1.300.000	1.300.000	1.640.000	1.073.472	1.110.000	3,4
Zeytinyağı Üretimi ²	185.000	195.000	287.041	193.613	224.595	16,0
Zeytinyağı İhracatı ³	12.831	17.819	50.217	65.940	43.862	-33,5
Zeytinyağı İthalatı ³	2.632	1.307	16	4.844	23.401	383,1

Kaynak: TÜİK, UZZK. ¹ / Son iki yılın değişimini göstermektedir. ² / Geçici veriler (UZZK). ³ / GTİP 150910 ve 150990 ve alınmıştır.

YER FISTIĞI

Çerezlik tüketimde, yağlı bisküvi, pasta, gevrek, şekerleme yapımında; küspesi hayvan yemi olarak veya suni tahta yapımında kullanılmaktadır.

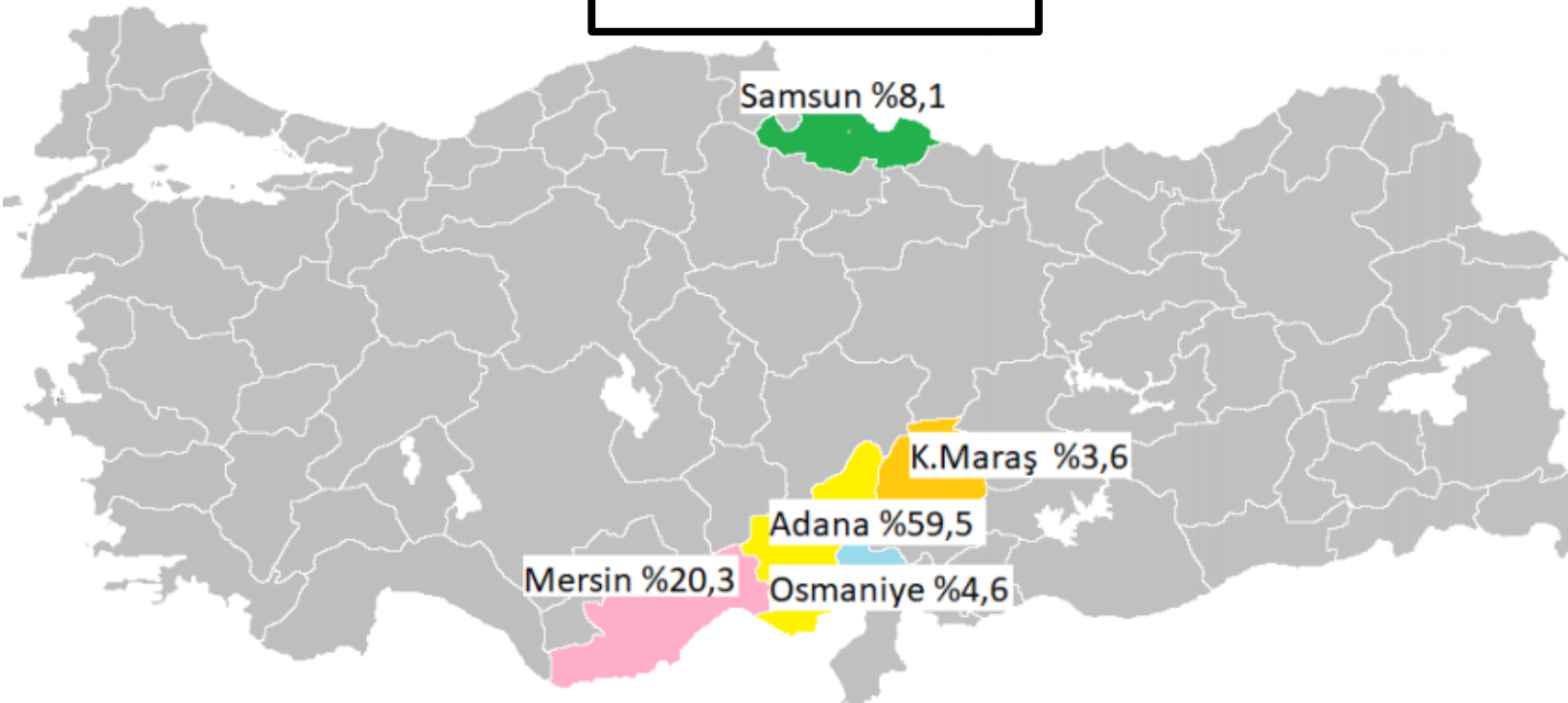

Adana, Osmaniye ve Kahramanmaraş olmak üzere Akdeniz ve Ege kıyılarında üretilmektedir.

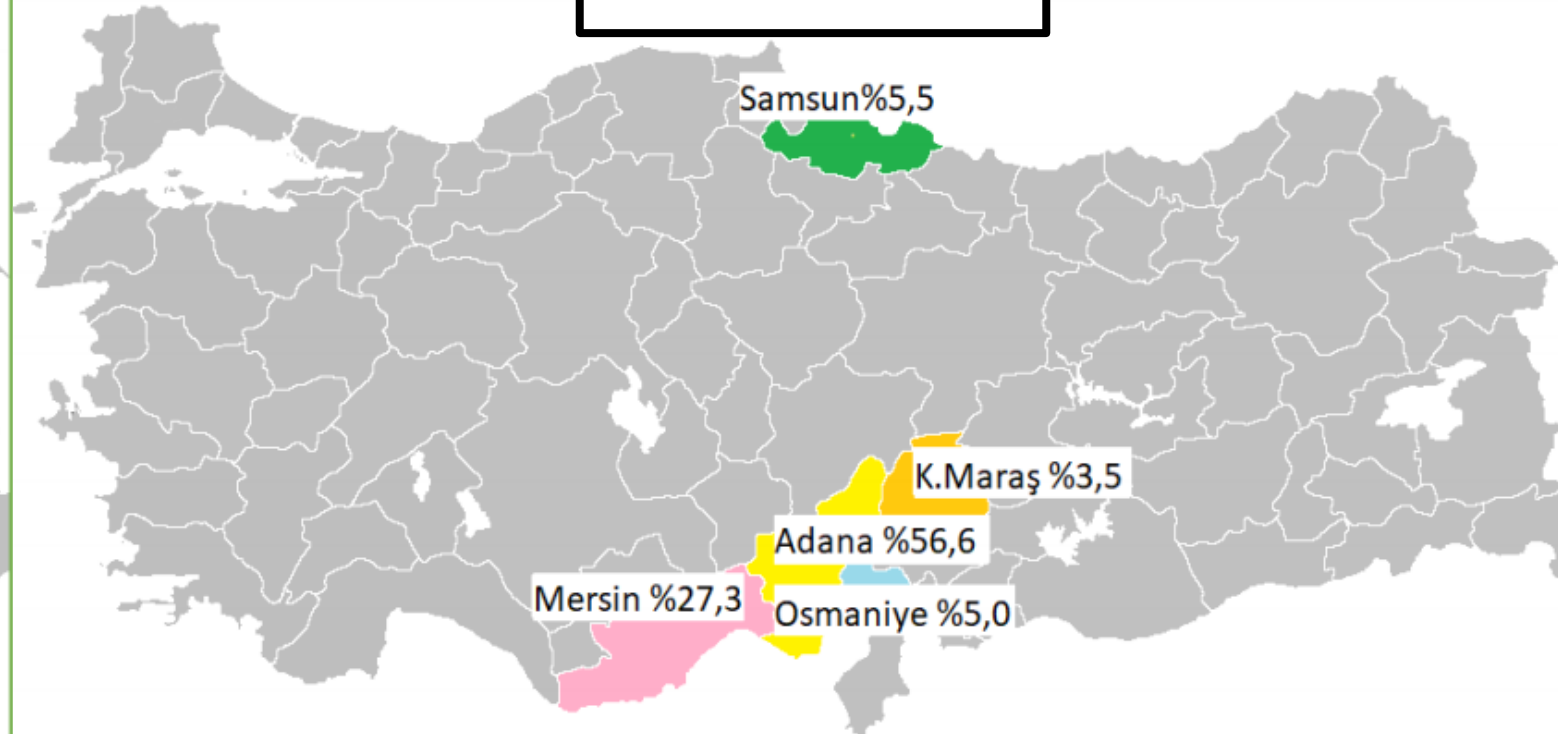
SOYA FASULYESİ

Türkiye’de 1930’lu yıllarda Çorum çevresinde ekimine başlanan ve son yıllarda başta Çukurova olmak üzere Akdeniz kıyı kuşağının sulanabilen alanlarında yetiştirilmektedir.

EKİM ALANLARI

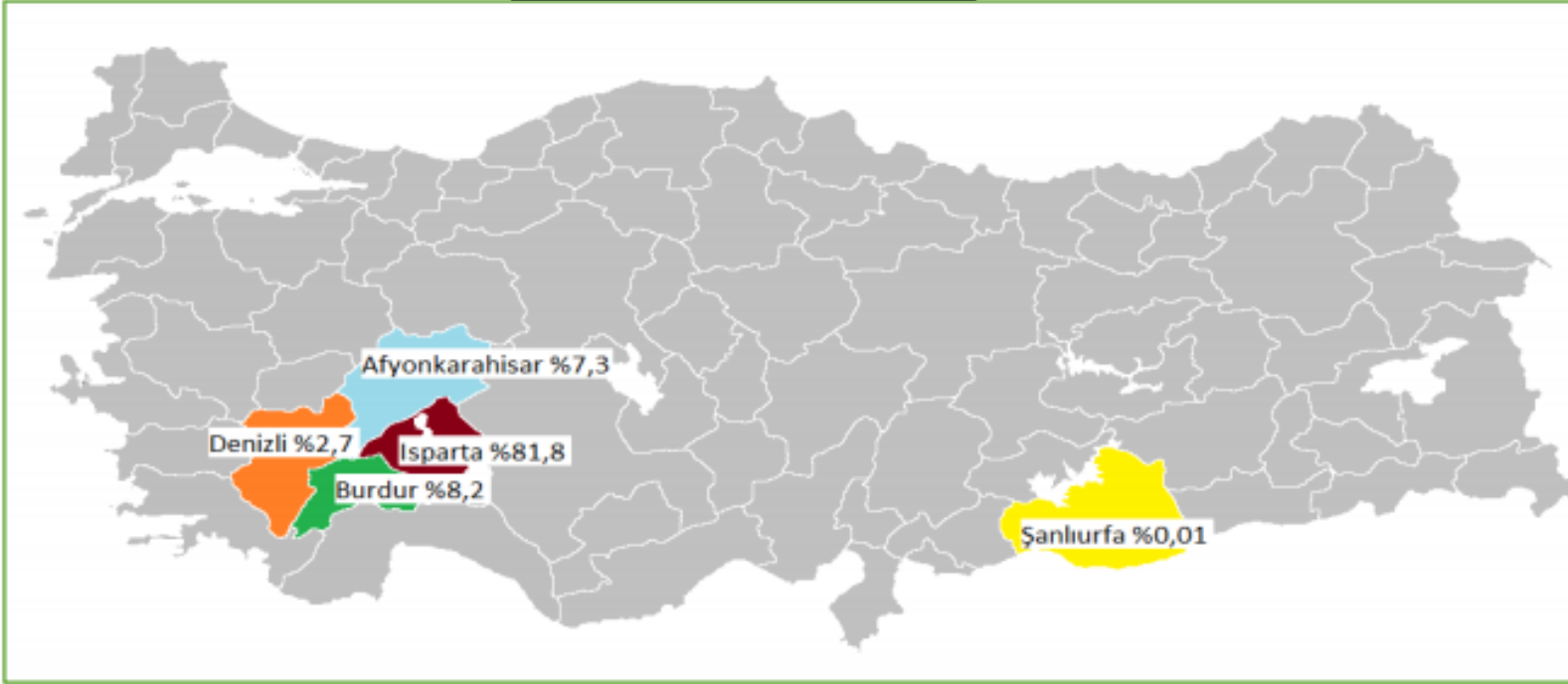
ÜRETİM

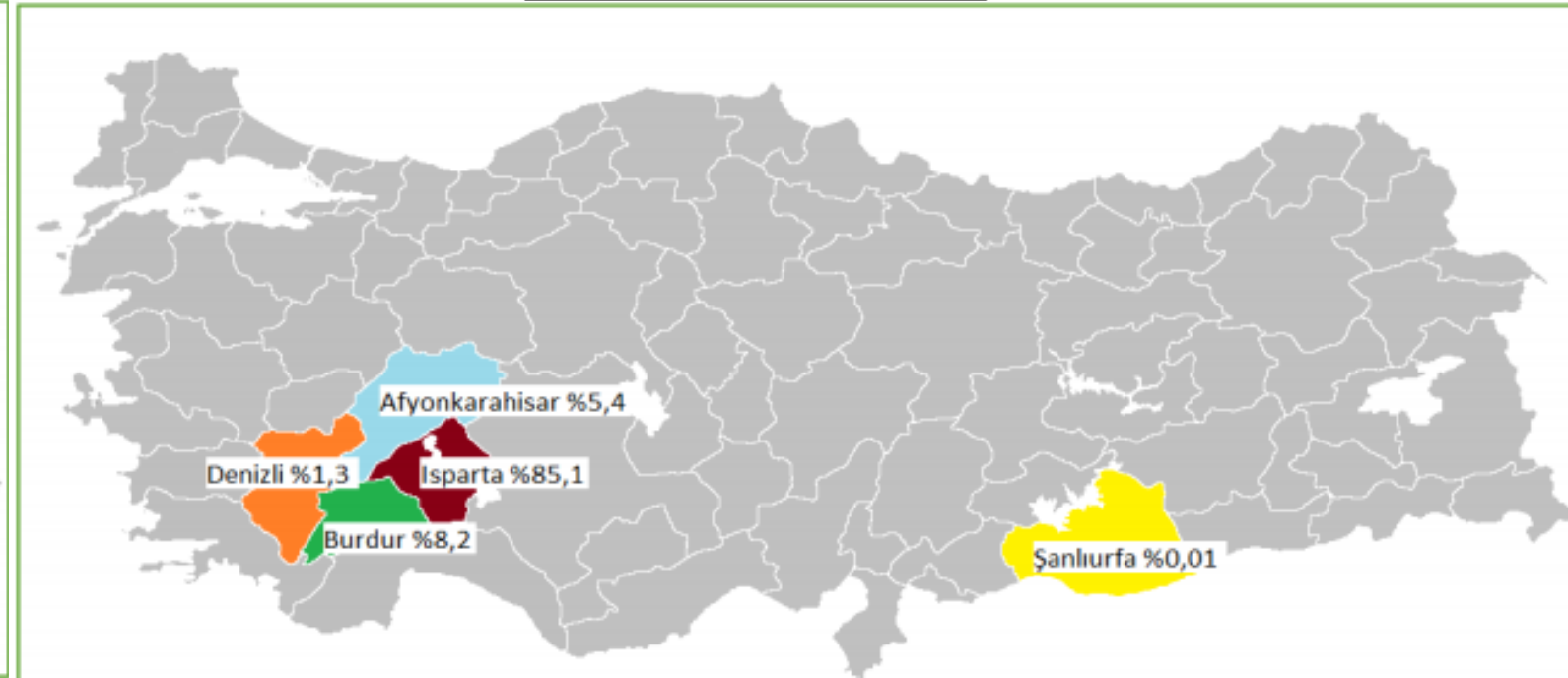
GÜL

Uçucu yağ, kozmetik ve besin sanayisinde ham madde ve süs bitkisi olarak kullanılan gül, çalı türü bitkilerindedir. Isparta ilinin sembolü hâline gelmiştir. Burdur, Afyonkarahisar ve Denizli’de de yetiştirilir.

EKİM ALANLARI

ÜRETİM

Türkiye Gül Verileri

	2015	2016	2017	2018	2019	Değişim (%) ¹
Alan (da)	28.243	29.753	33.277	34.205	38.457	12,4
Verim (kg/da)	340	419	430	432	433	0,2
Üretim (ton)	9.483	12.267	13.372	14.773	16.560	12,1
İthalat (kg) ²	66	403	808	380	382	0,5
İhracat (kg) ²	3.422	7.683	19.512	10.546	8.624	-18,2
Gül çiçeği alım fiyatı (TL/kg) ³	6,22	7,65	8,70	9,20	7,80	-15,2

Kaynak: TÜİK, ^{1/} Son iki pazarlama yılının değişimini göstermektedir ^{2/} Gül'den elde edilen uçucu yağ (terpeni alınmamış) verileri kullanılmıştır. ^{3/} Ticaret Bakanlığı

NOHUT

Kurakçıl bitkilerden biri olan nohut, ülkemizin iç kesimlerinde ilkbaharda ekilir. Havanın serbest azotunu bağlayarak toprağın organik azotça zenginleşmesini sağladığı için bazı yerlerde nöbetleşe ekim ürünüdür.

EKİM ALANLARI

ÜRETİM

Türkiye Nohut Verileri (bin ton)

	2014/15	2015/16	2016/17	2017/18	2018/19	Değişim (%) ¹
Alan (1000 ha)	389	359	360	395	514	30,1
Verim (kg/da)	116	129	129	120	123	2,5
Üretim	450	460	455	470	630	34,0
Yurt içi kullanım	460	463	488	530	545	2,9
İthalat	46	38	71	122	77	-36,7
İhracat	30	29	33	56	224	301,1
Kişi Başına Tüketim (kg)	5,17	5,18	5,42	5,81	5,67	-2,4

Kaynak: TÜİK (10.07.2020), ¹ / Son iki pazarlama yılının değişimini göstermektedir.

En fazla yetiştirilen baklagil olan nohut, Akdeniz ve İç Anadolu'da yoğun olarak yetiştirilir. Kırşehir, Ankara, Yozgat nohutun en çok yetiştirildiği illerdir.

FASULYE

Fasulye, yükseltisi 1200 metreyi aşmayan ve yazın sulanabilen ovalarda yetişebilmektedir. Konya kuru fasulye üretiminde ilk sırada yer almaktadır.

EKİM ALANLARI

ÜRETİM

Türkiye Kuru Fasulye Verileri (ton)

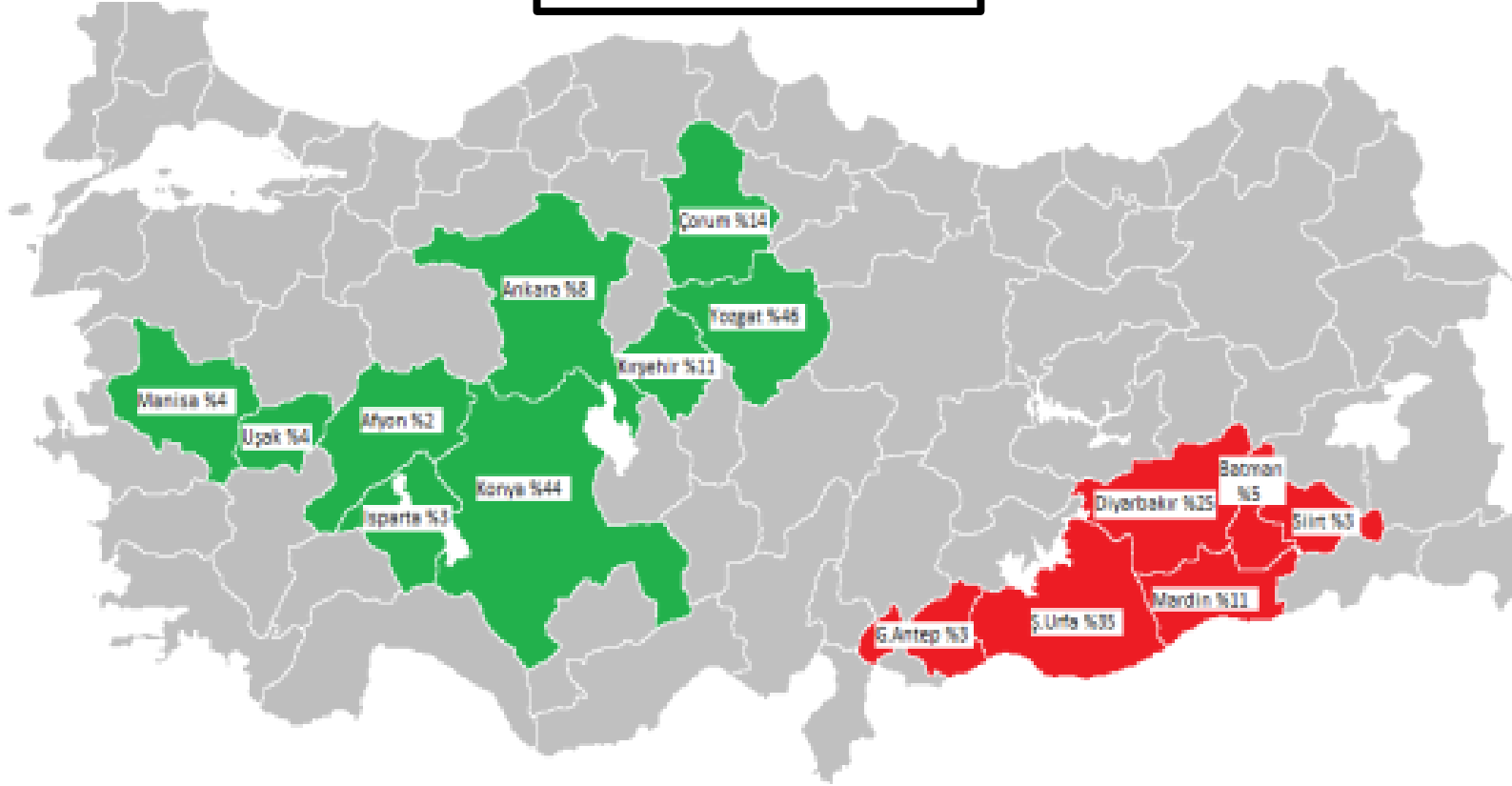
	2013/14	2014/15	2015/16	2016/17	2017/18	Değişim (%) ¹
Alan (ha)	84.763	91.110	93.584	89.820	89.722	-0,1
Verim (kg/da)	230	236	251	262	266	1,5
Üretim (ton)	195.000	215.000	235.000	235.000	239.000	1,7
Yurt içi kullanım	245.636	246.679	281.435	284.008	285.785	0,6
İthalat	57.239	44.600	52.918	56.643	66.573	17,5
İhracat	4.512	10.556	3.898	5.050	17.159	239,8

Kaynak: TÜİK (12.01.2020)¹/Verisi bulunan son iki pazarlama yılının değişimini göstermektedir.

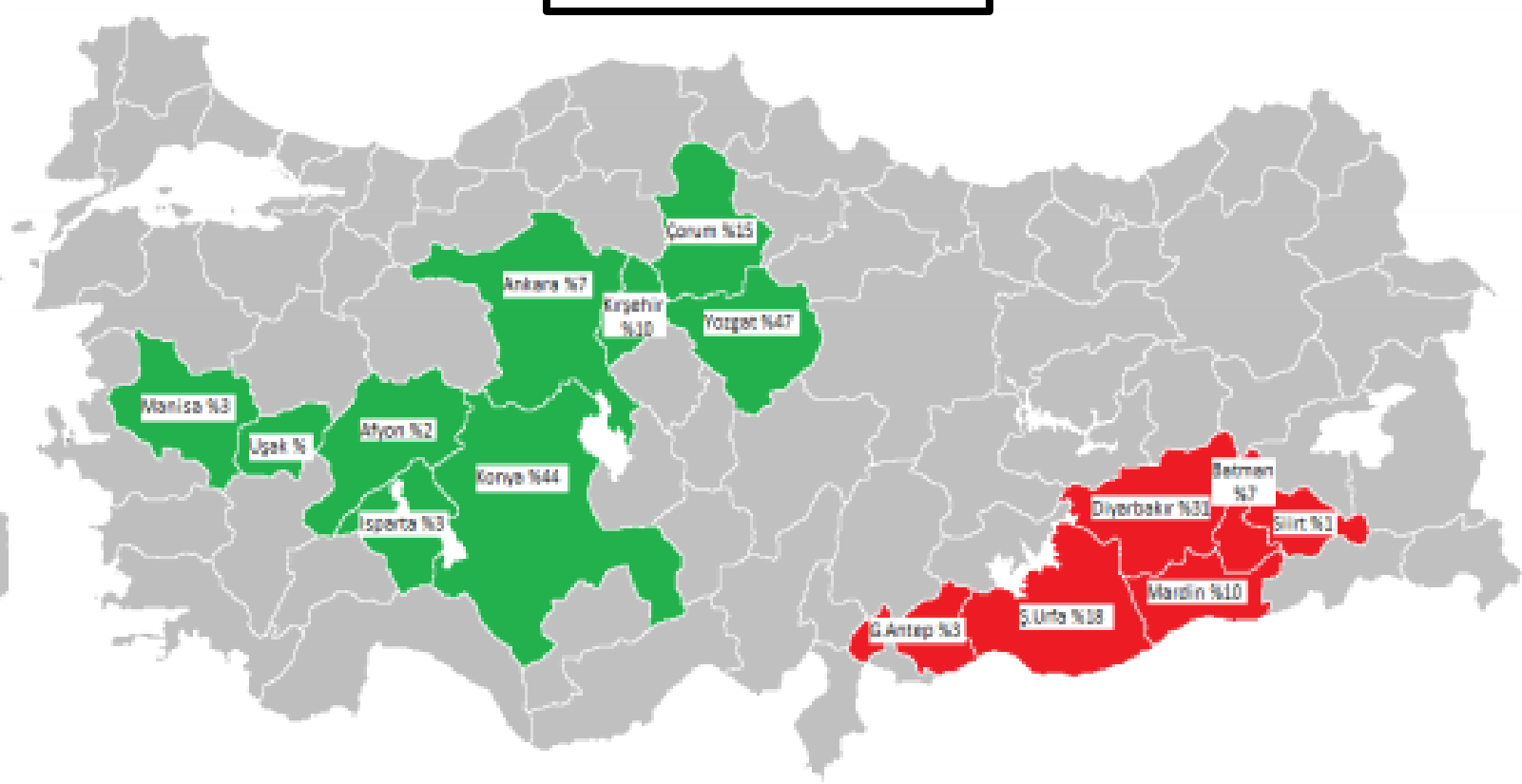
MERCİMEK

İç Anadolu'nun yeşil mercimek üretimindeki payı daha fazladır. (Yozgat ve Çorum) Türkiye kırmızı mercimek üretiminin büyük bir kısmını, Güneydoğu Anadolu karşılar. (Diyarbakır, Şanlıurfa ve Mardin)

EKİM ALANLARI

ÜRETİM

Türkiye Mercimek Verileri (bin ton)

	2013/14	2014/15	2015/16	2016/17	2017/18	Değişim (%) [*]
Alan (1000 ha)	281	249	224	252	292	15,9
Verim (kg/da) ¹	144	164	150	149	138	-7,4
Üretim	417	345	360	365	430	17,8
Yurt içi kullanım	478	474	451	480	486	1,3
İthalat	264	324	337	386	312	-19,3
İhracat	192	186	237	261	244	-6,5
Kişi Başına Tüketim (kg)	6	6	5	6	6	0,0

Kaynak: TÜİK³ (13.01.2020), ¹/Kırmızı Mercimek rakamları kullanılmıştır. ^{*}/Verisi bulunan son iki pazarlama yılının değişimini göstermektedir.

ÜZÜM

Çeşitli kullanım alanlarının olması, iklim ile toprak özellikleri yönünden çok seçici olmayışı ve çoğalma yöntemlerinin kolay olması gibi nedenlerle Türkiye'de en yaygın yetiştirilen ürünlerden biridir.

Türkiye'de üretilen üzümlerin yaklaşık %40'ı kurutulularak, %25'i sofralık, %20'si sirke, pekmez ve pestil yapılarak, yaklaşık %15'i de alkollü içki sanayisinde tüketilmektedir.

Manisa ve Denizli en fazla üzüm üreten illerimizdir.

0 70 140 280 420 560
Kilometre

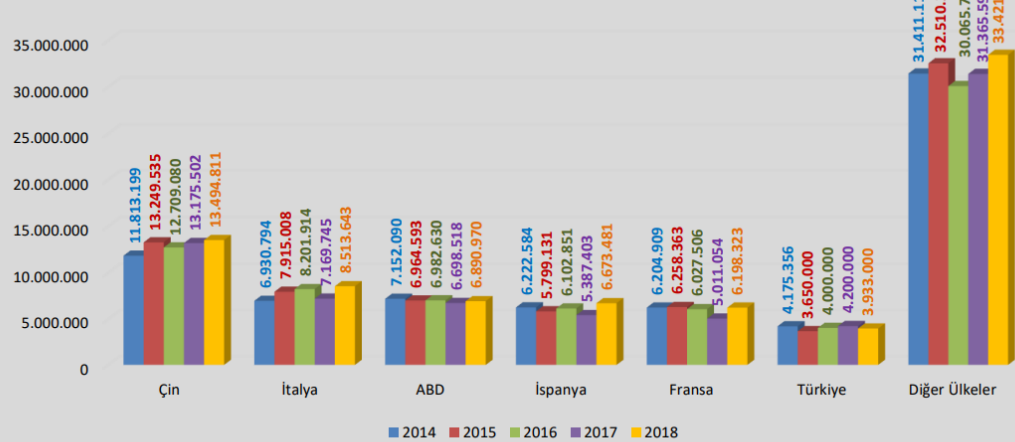
Kaynak TÜİK 2019

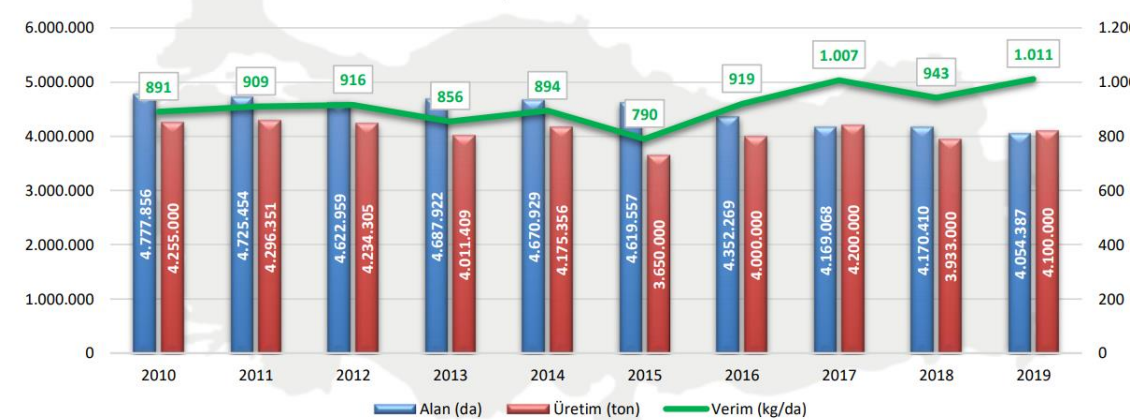
0 70 140 280 420 560
Kilometre

Kaynak TÜİK 2019

Ülkelere Göre Dünya Üzüm Üretim Miktarı (ton)

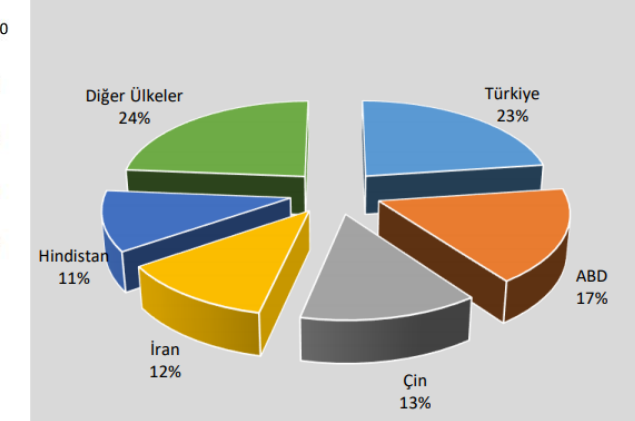

Alan, Verim ve Üretim

Kaynak: TÜİK

2019/2020 Dünya Kuru Üzüm Üretim Dağılımı

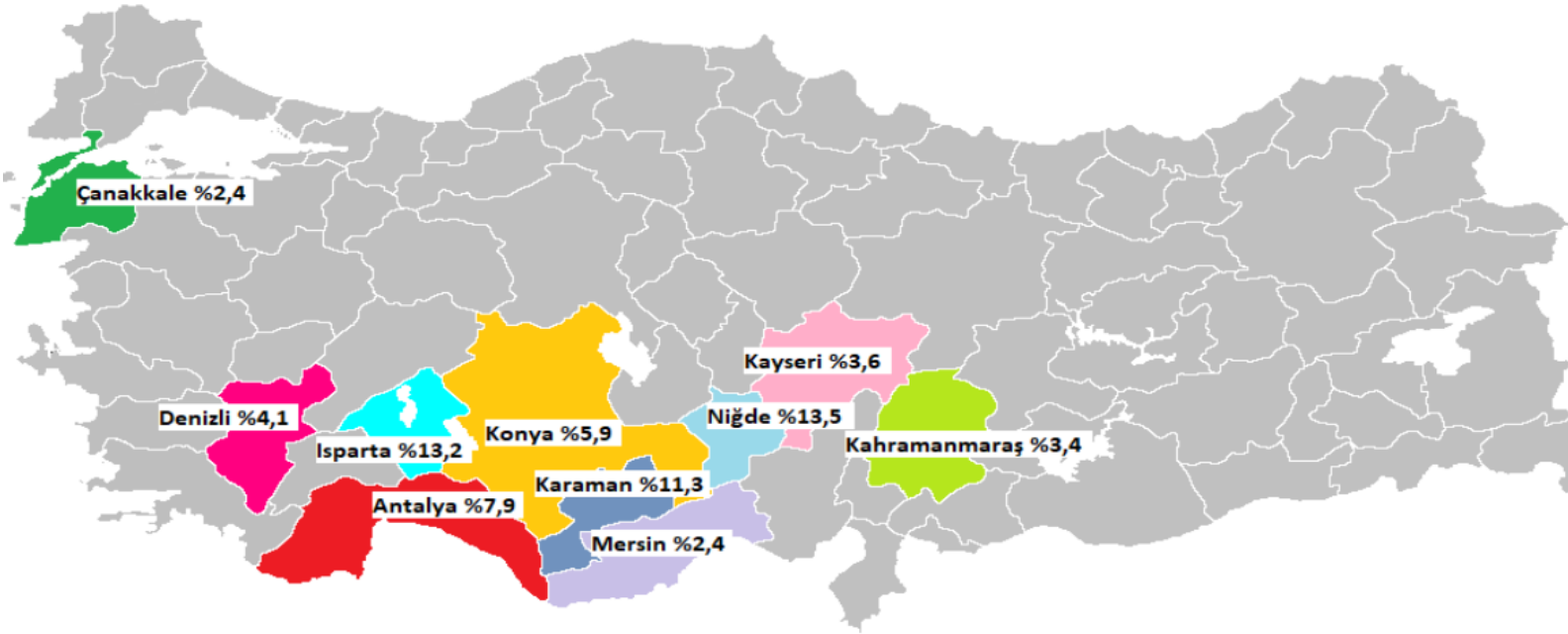

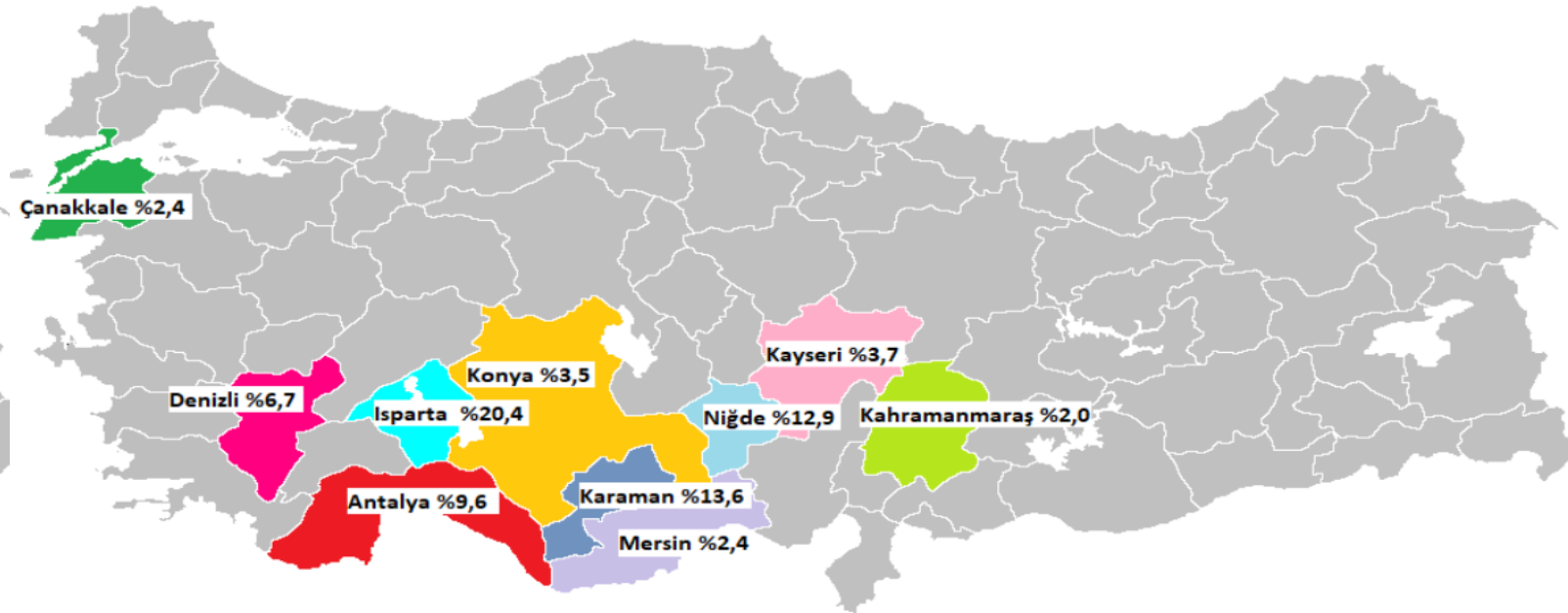
ELMA

Elma da üzüm gibi iklim seçiciliği az olan ürünlerdendir. Bu nedenle ülkemizde çokça yetiştirilen ve üretim alanı geniş olan meyvelerdendir.

EKİM ALANLARI

ÜRETİM

Niğde, Isparta, Karaman, Antalya ve Konya illeri öne çıkmakta ve bu iller Türkiye'nin toplam elma üretim alanlarının %50'sini oluşturmaktadır.

Türkiye Elma Verileri (ton)

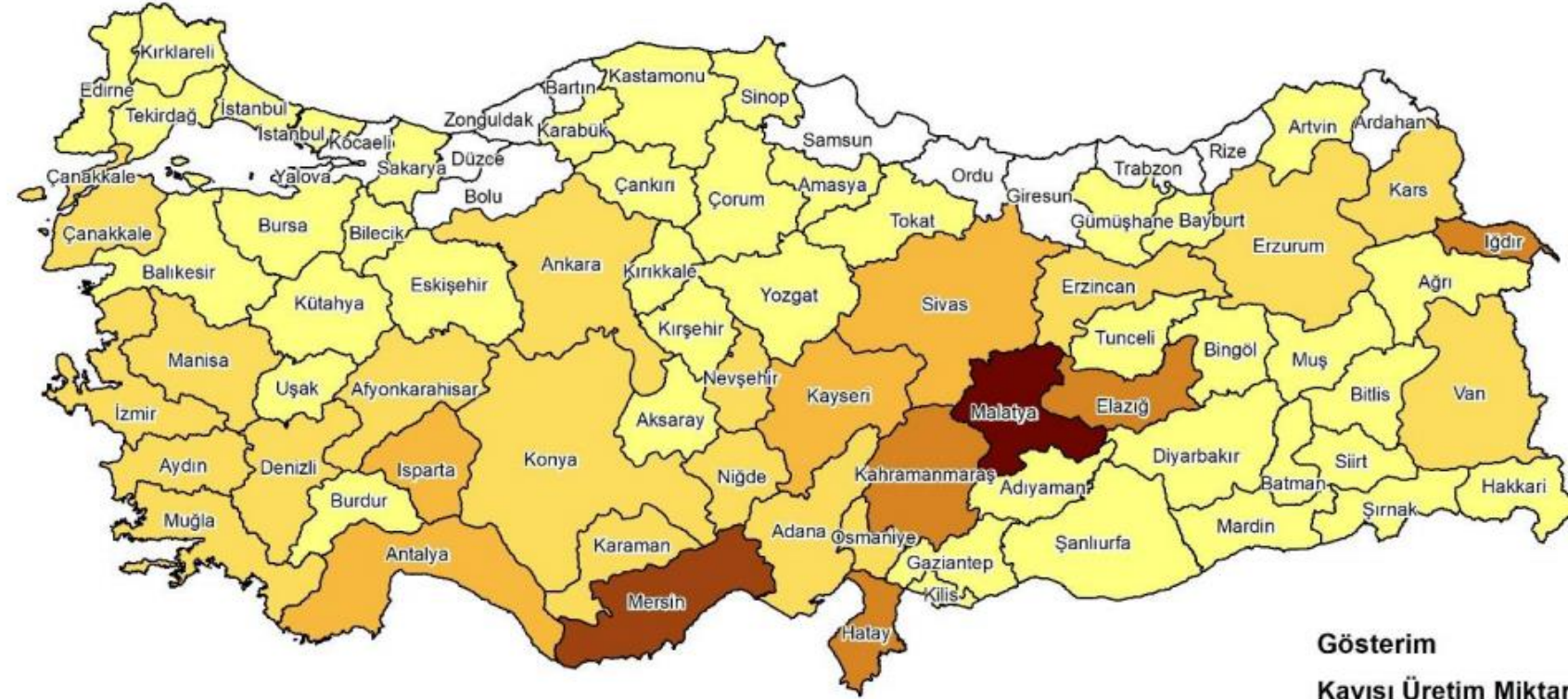
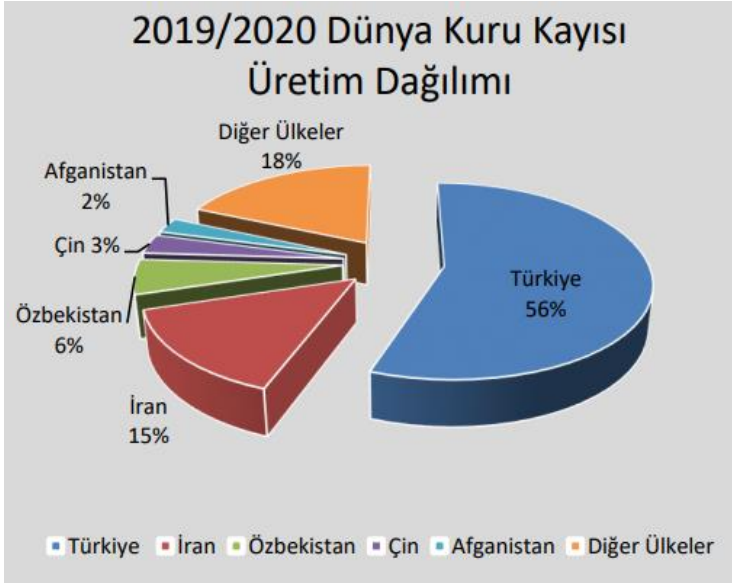
	2012/13	2013/14	2014/15	2015/16	2016/17	Değişim (%)
Alan (ha) ¹	173.095	171.417	171.410	173.394	173.300	- 0,05
Verim (kg/ağaç)	63	46	50	53	50	-0,06
Verim (kg/da)	3.160	2.320	2.500	2.650	2.600	- 0,01
Üretim ²	2.888.985	3.128.450	2.480.444	2.569.759	2.900.000	1,00
Yurt içi kullanım ²	2.468.568	2.278.667	1.799.715	1.966.835	2.576.000	0,23
İthalat ²	89.793	54.636	60.343	86.987	80.000	0,08
İhracat ²	359.983	741.740	612.180	556.284	215.000	- 1,58

Kaynak: ¹/FAO. ²/TÜİK(20.01.2019)

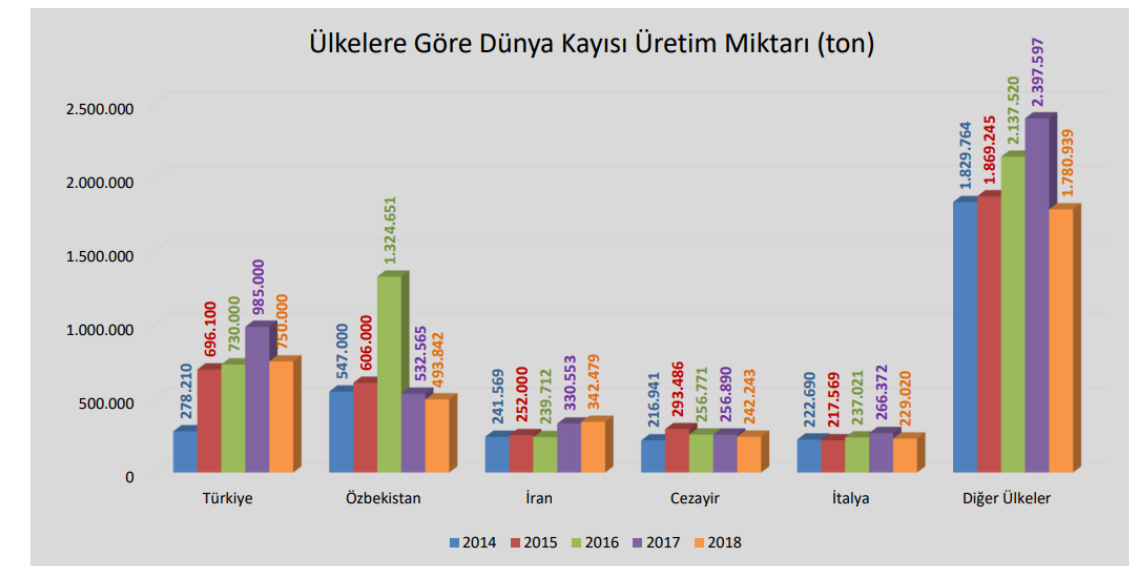
- **Isparta %20,4**
- **Karaman % 13**
- **Niğde %12**

KAYISI

Ilıman iklim ürünlerinden olan kayısı, şiddetli don olaylarından olumsuz etkilenir. Çiçek açma ve meyve verme dönemlerinde sıcak ve kurak havalarda daha iyi gelişmektedir. Türkiye, dünya kayısı üretiminde ilk sıradadır.

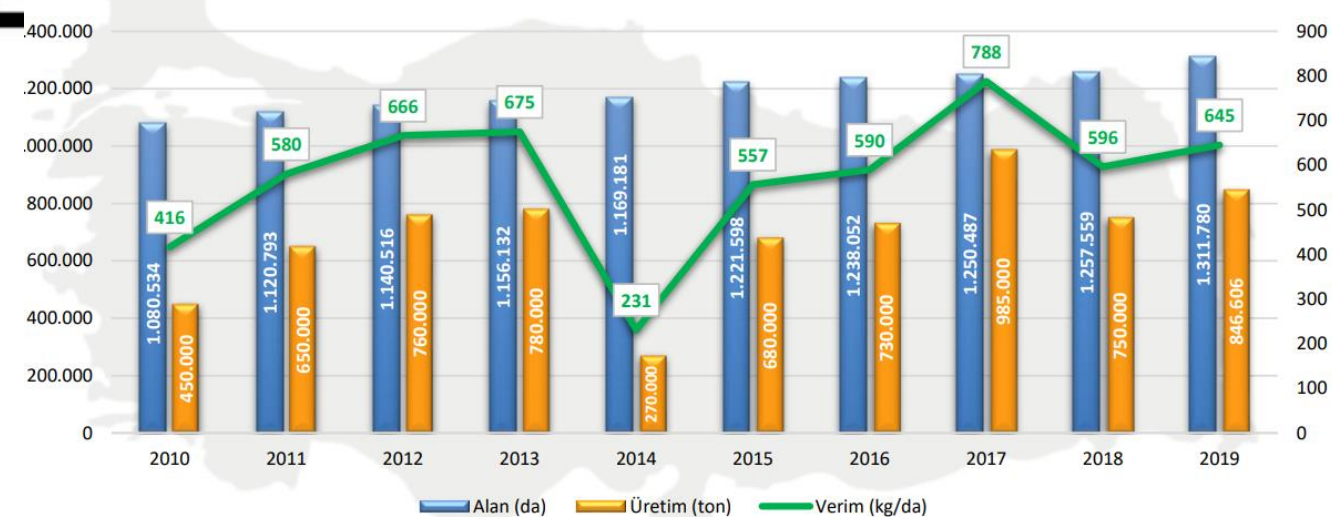

- **Malatya % 46**
- **Mersin % 17**
- **Kahramanmaraş % 8**
- **Elazığ % 7**

420

Alan, Üretim ve Verim

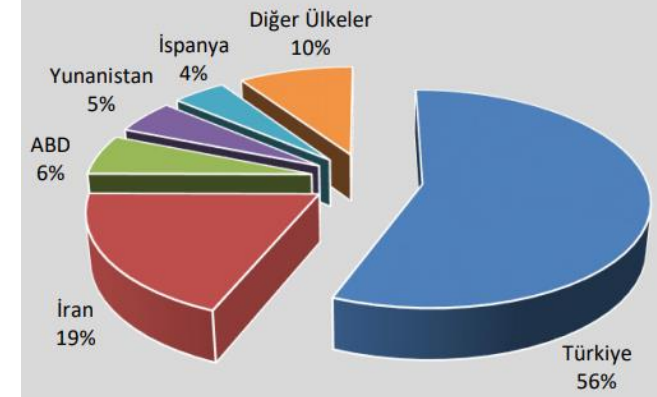

İNCİR

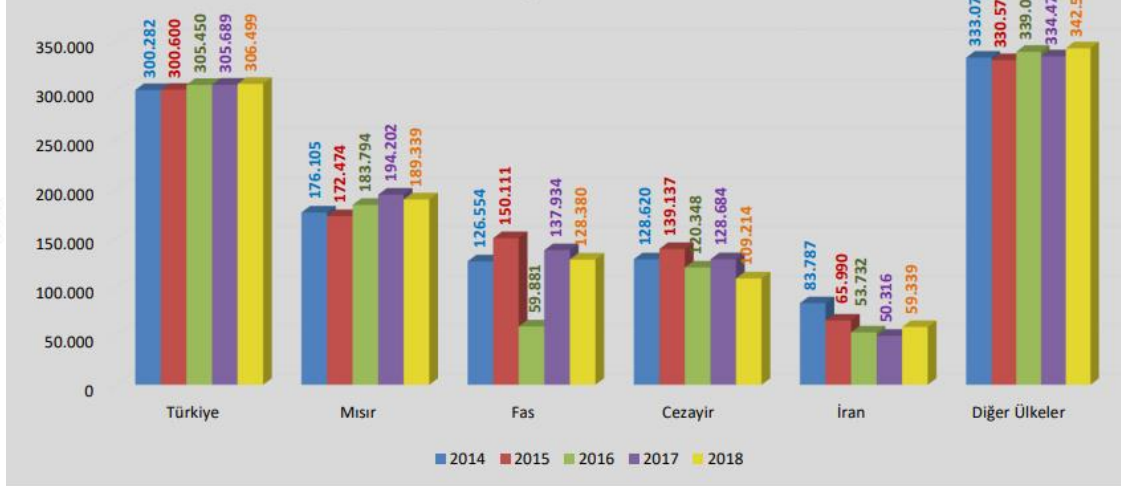
Subtropikal iklim bölgesinin bitkisi olan incir başta Akdeniz iklimi olmak üzere ılıman kuşaktaki iklim bölgelerinde yetişebilmektedir. Don olaylarından olumsuz etkilenir. Türkiye, dünya incir üretiminde ilk sıradadır.

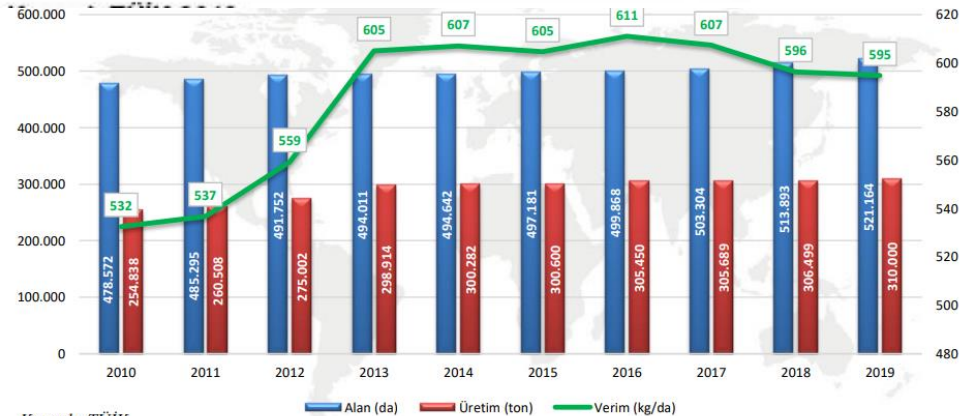
2019/2020 Dünya Kuru İncir Üretim Dağılımı

Ülkelere Göre Dünya İncir Üretim Miktarı (ton)

Kaynak: FAO, Erişim Tarihi: 02.07.2020

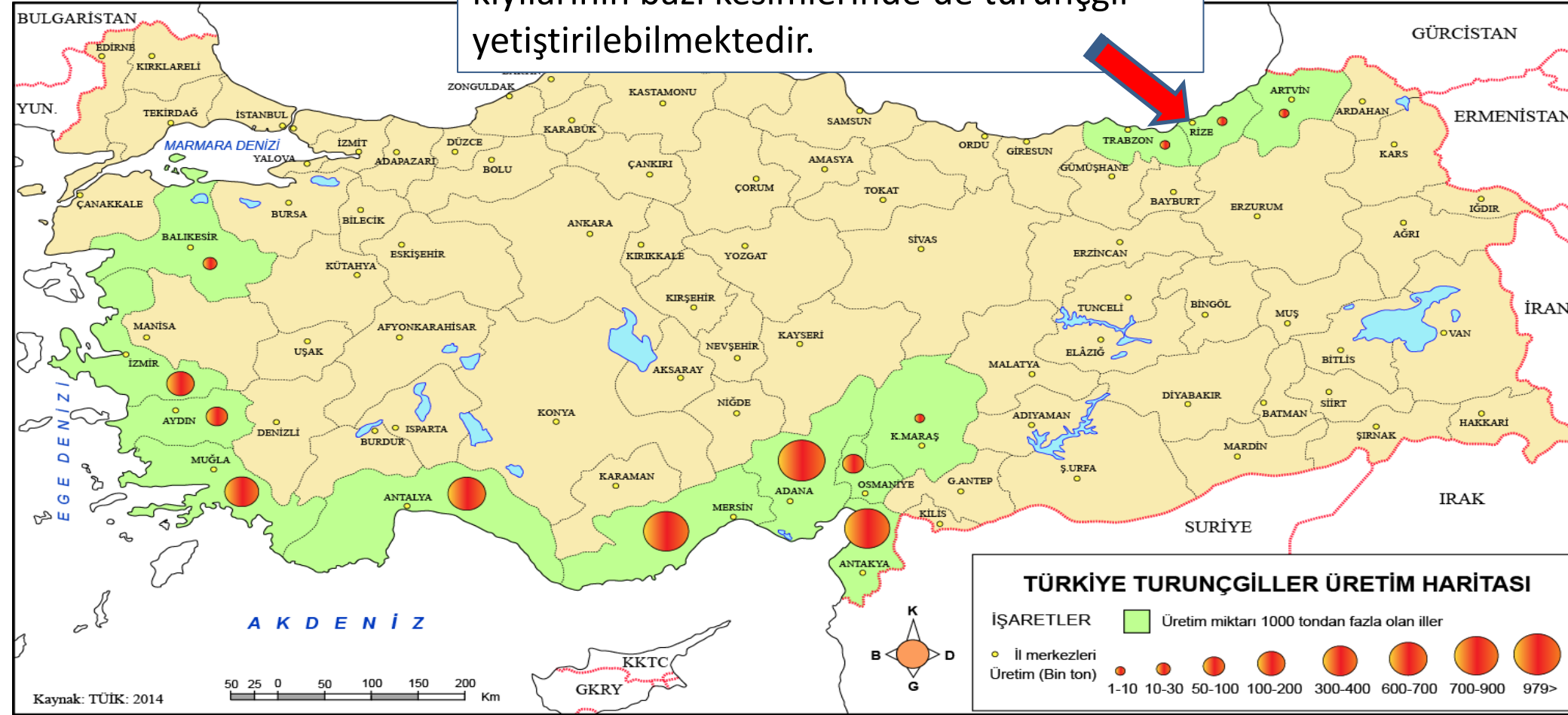

- Aydın % 61
- İzmir % 14
- Bursa % 9

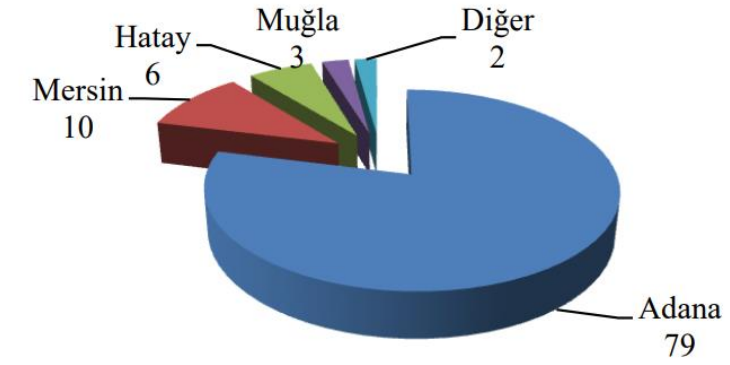
TRUNÇGİLLER

Ana vatanı Güneydoğu Asya olan turunçgillerin, Türkiye'deki başlıca yetiştirilme alanları Akdeniz ve Ege kıyılarıdır. Don olaylarından olumsuz yönde etkilenir.

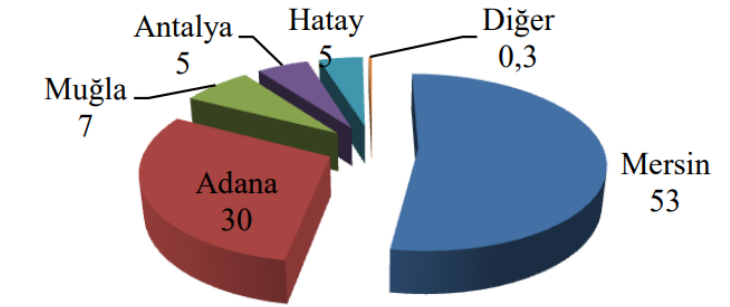
Mikroklima özelliğinden dolayı Karadeniz kıyılarının bazı kesimlerinde de turunçgil yetiştirilebilmektedir.

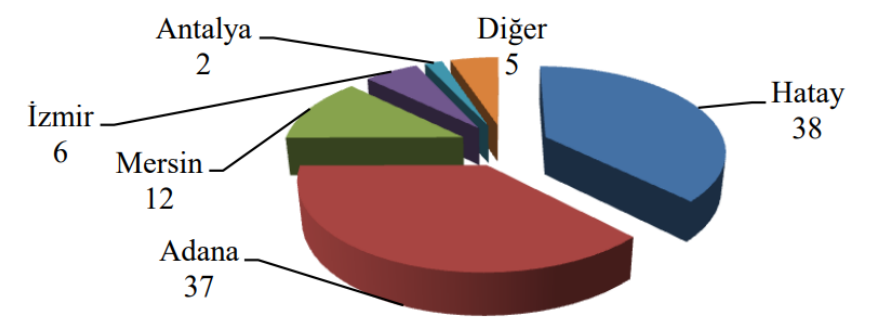
Türkiye'de Greyfurt Üretiminde Önemli İller (%) (2019)

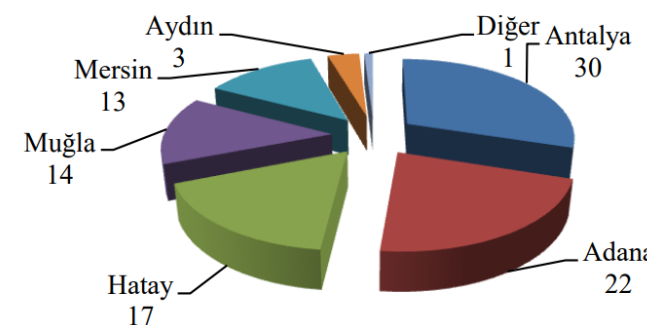
Türkiye'de Limon Üretiminde Önemli İller (%) (2019)

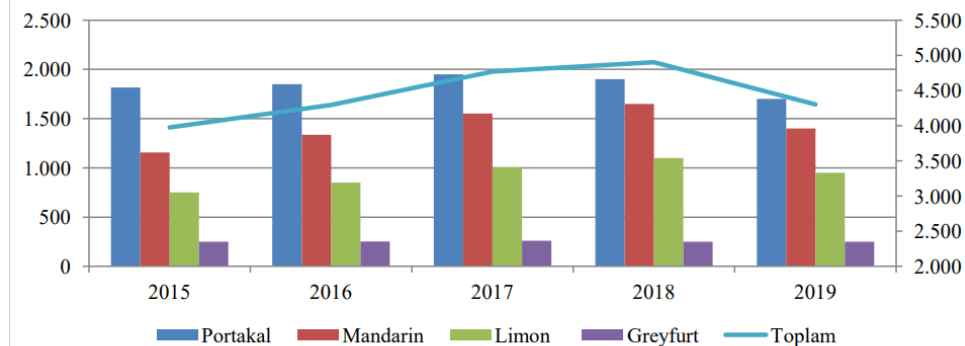
Türkiye'de Mandalina Üretiminde Önemli İller (%) (2019)

Türkiye'de Portakal Üretiminde Önemli İller (%) (2019)

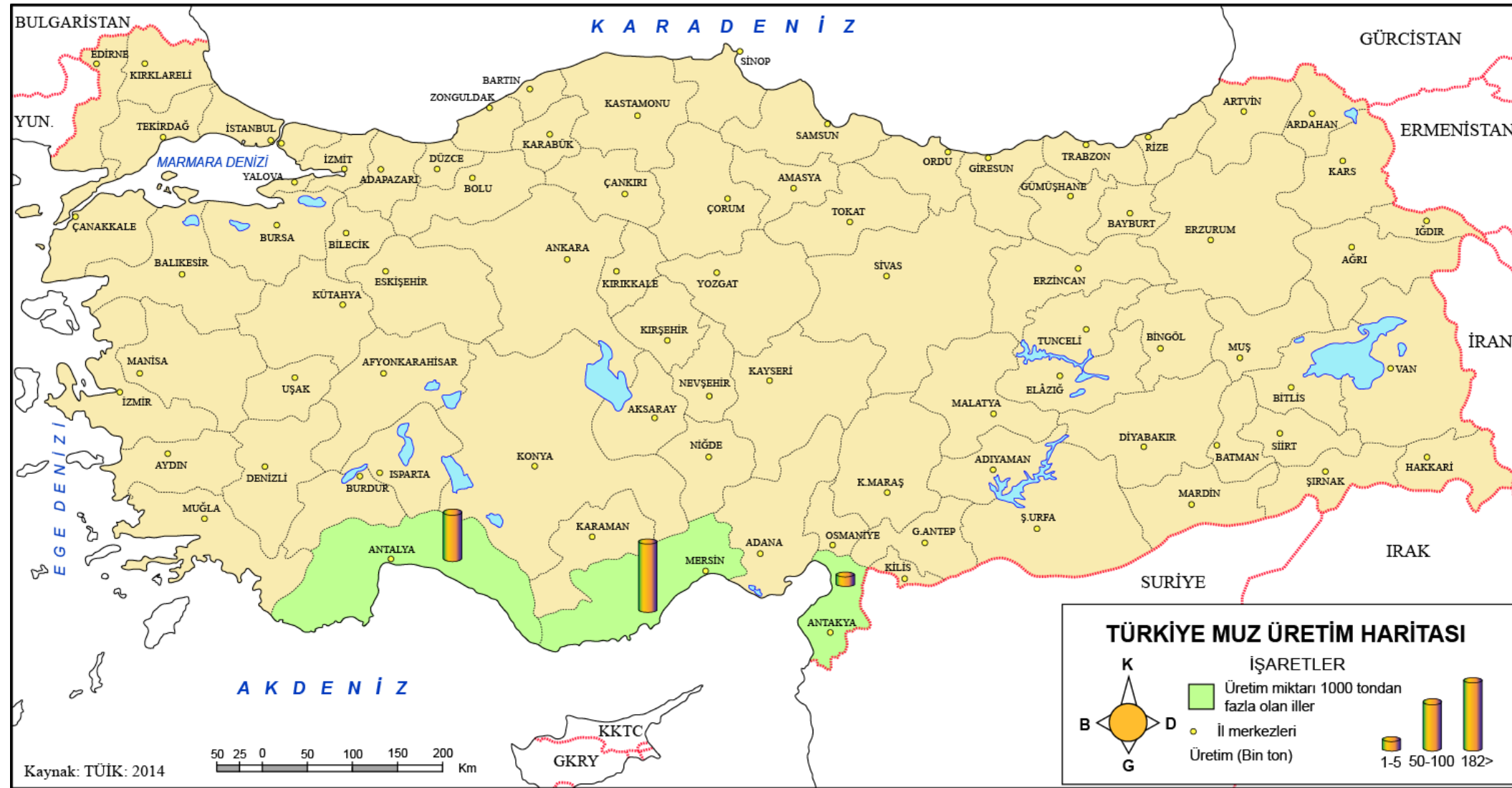
Grafik 9. Türkiye Turunçgil Üretimi (Bin Ton, 2015-2019)

Kaynak: Tablo 9

cografyaharita.com R.SAYGILI 2015

Nemli ve tropik iklim ürünü olan muz ülkemizde yalnızca Akdeniz kıyılarında yetişme alanı bulmuştur. Türkiye muz üretiminin büyük bir kısmını Mersin karşılar. Antalya, Adana ve Hatay'da da üretilmektedir.

TÜRKİYE'DE MUZ YETİŞTİRİLMESİ MİKROKLİMA ÖZELLİĞİYLE İLGİLİDİR.

© Haritanın tüm hakları saklıdır

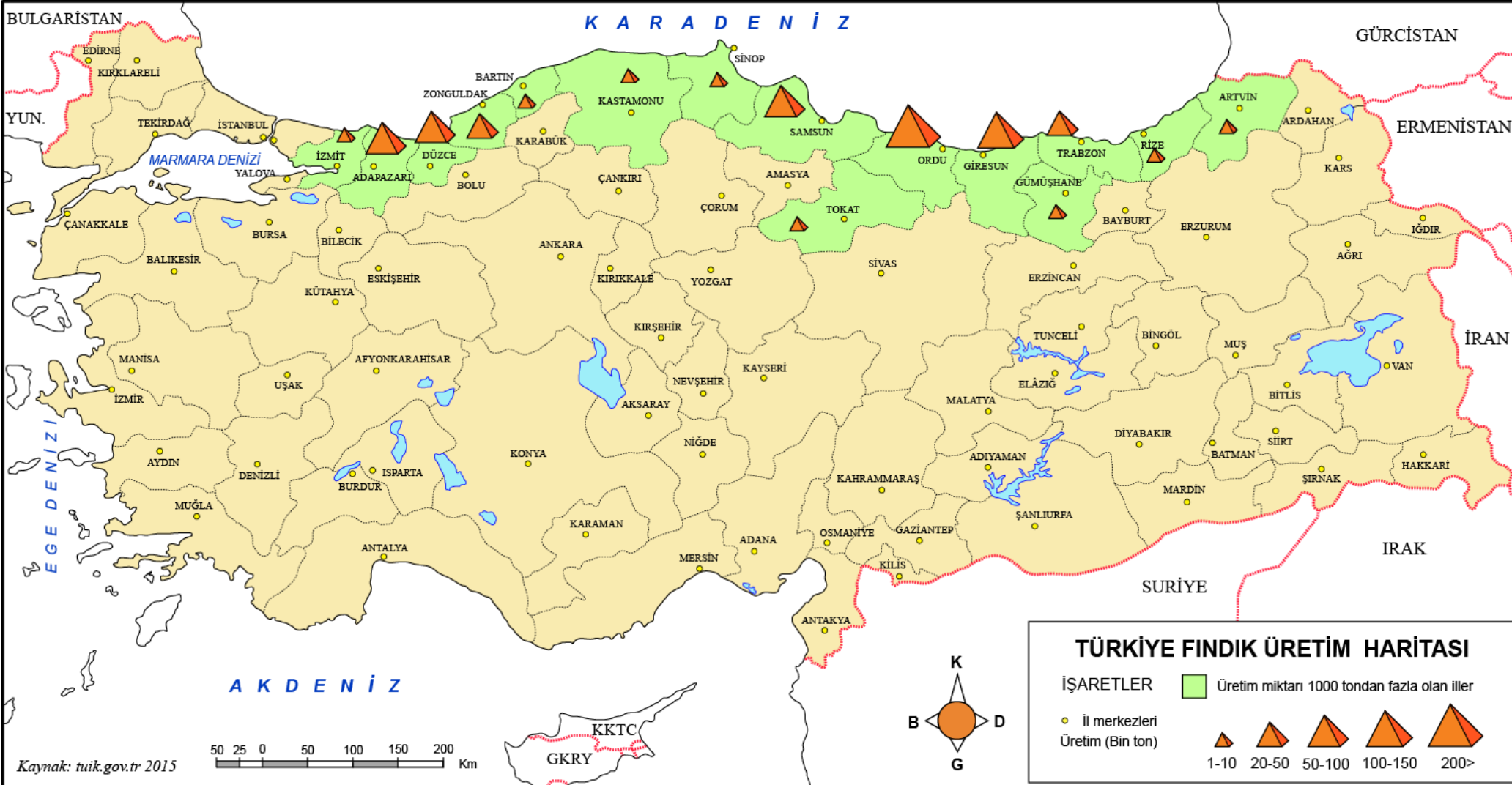
cografyaharita.com R.SAYGILI 2015

İLLER	2015		2016		2017		2018		2019	
	Alan	%	Alan	%	Alan	%	Alan	%	Alan	%
Mersin	34.182	58,55	36.347	58,39	39.699	58,20	42.834	56,24	47.434	55,88
Antalya	23.805	40,78	25.505	40,98	27.465	40,26	32.005	42,02	35.605	41,95
Hatay	378	0,65	366	0,59	673	0,99	675	0,89	745	0,88
Adana	100	0,17	27	0,04	274	0,40	339	0,45	729	0,86
Muğla	-	-	-	-	100	0,15	310	0,41	312	0,37
Manisa	-	-	-	-	-	-	-	-	54	0,06
Toplam	58.380	100,00	62.245	100,00	68.211	100,00	76.163	100,00	84.879	100,00

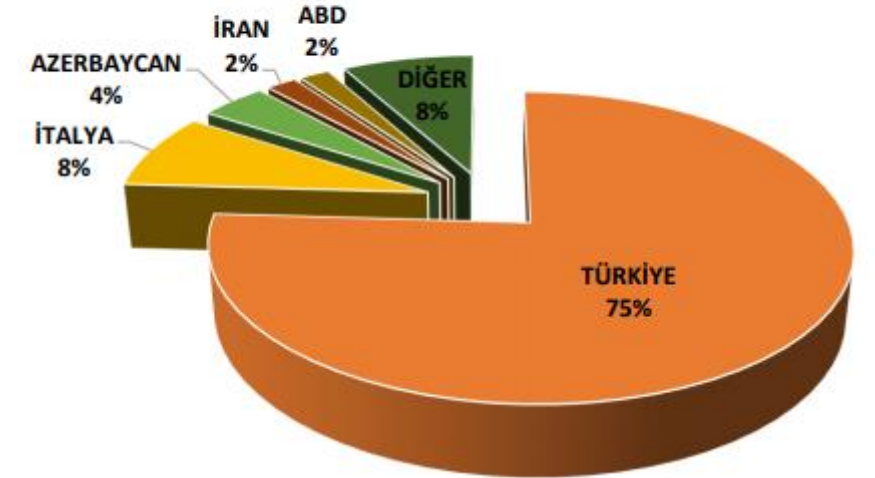
İLLER	2015		2016		2017		2018		2019	
	Miktar	%	Miktar	%	Miktar	%	Miktar	%	Miktar	%
Mersin	195.381	72,23	221.064	72,26	253.728	68,76	327.486	65,64	333.999	60,91
Antalya	72.865	26,94	82.566	26,99	109.668	29,72	163.422	32,76	201.954	36,83
Adana	24	0,01	96	0,03	1.213	0,33	2.090	0,42	4.940	0,90
Hatay	2.230	0,82	2.200	0,72	3.900	1,06	4.050	0,81	4.238	0,77
Muğla	-	0,00	-	0,00	500	0,14	1.840	0,37	2.760	0,50
Manisa	-	0,00	-	0,00	-	0,00	-	0,00	432	0,08
Toplam	270.500	100,00	305.926	100,00	369.009	100,00	498.888	100,00	548.323	100,00

FINDIK

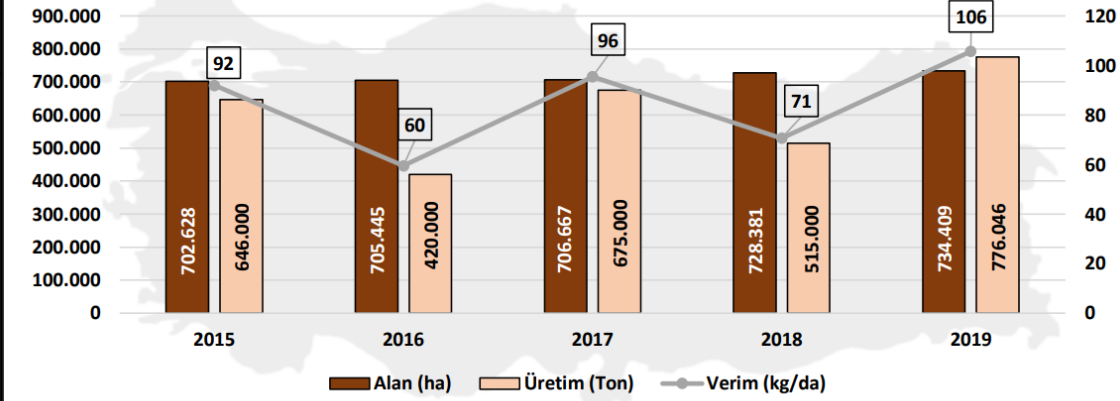
Türkiye'nin dünyada söz sahibi olduğu ürünlerin başında gelmektedir. Yetiştirme şartları, Karadeniz ikliminin özelliklerine uyum sağlamıştır. Çerezin yanında pastacılık, helvacılık, tatlıcılık ve çikolata endüstrisinde de kullanılmaktadır.

2018 Yılı Dünya Fındık Dikim Alanları Dağılımı

Alan, Üretim ve Verim

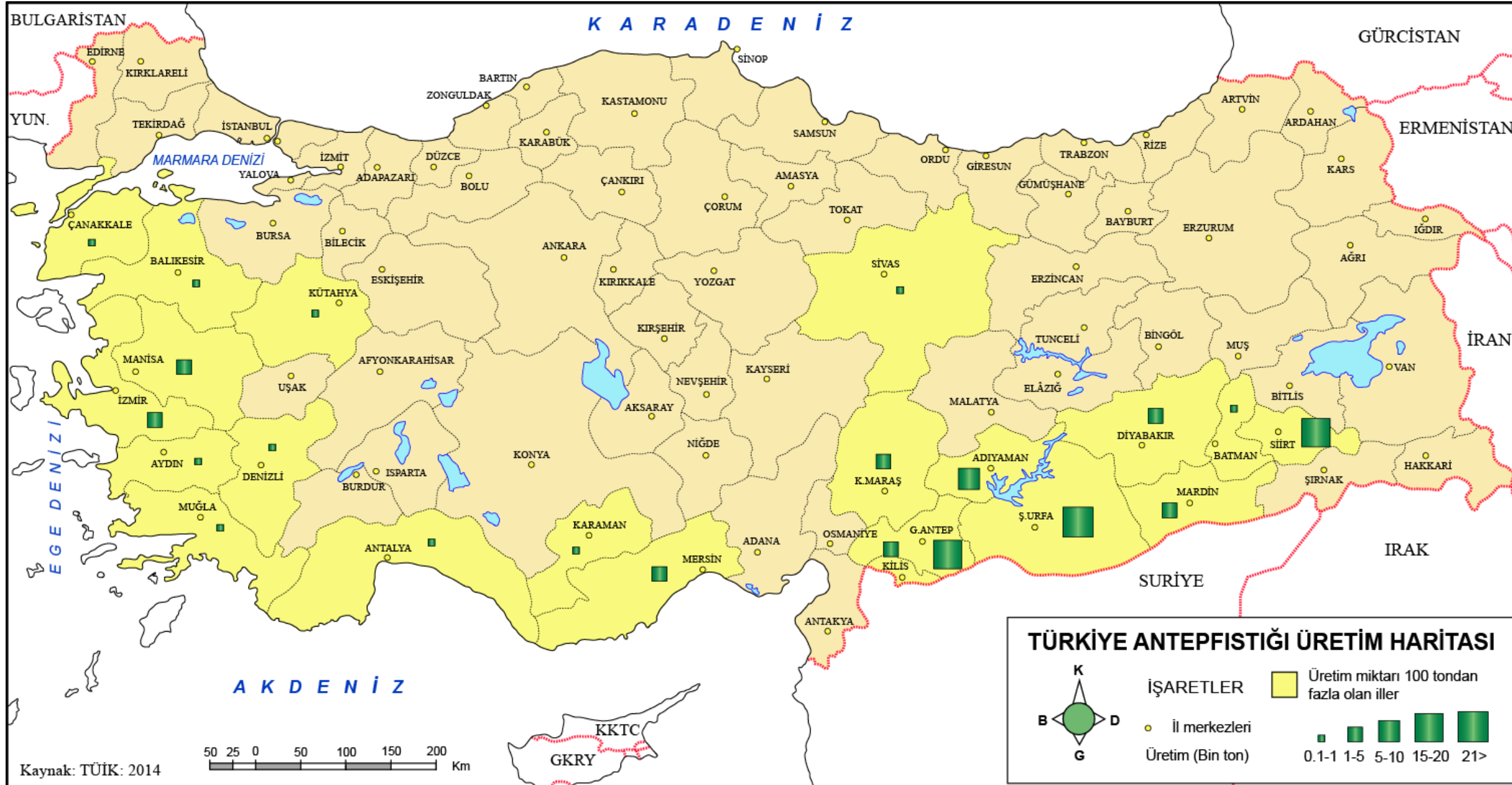

Kaynak: TÜİK

cografyaharita.com R.SAYGILI 2016

ANTEP FISTIĞI

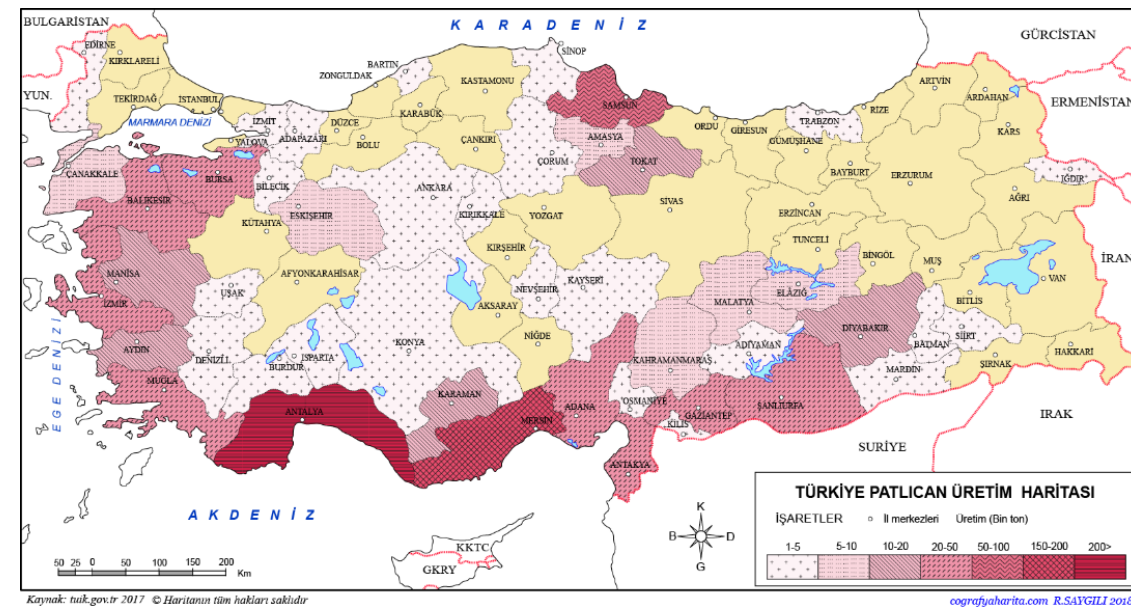
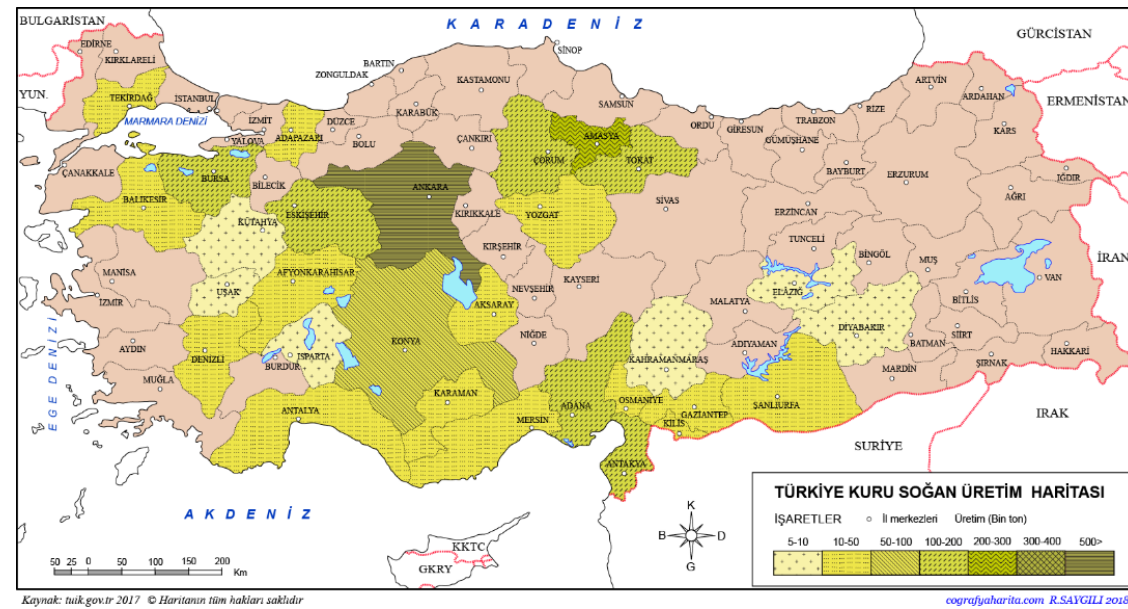
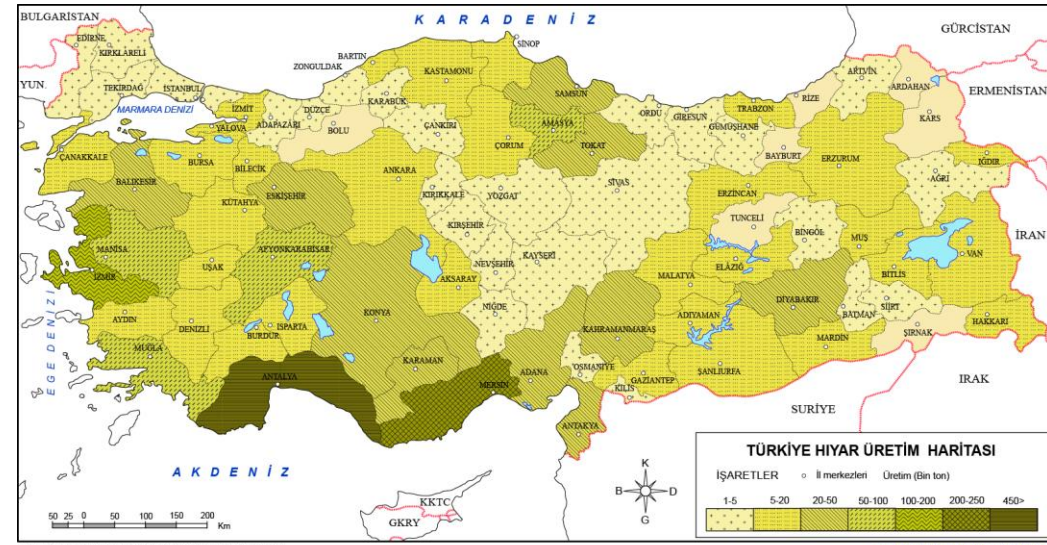
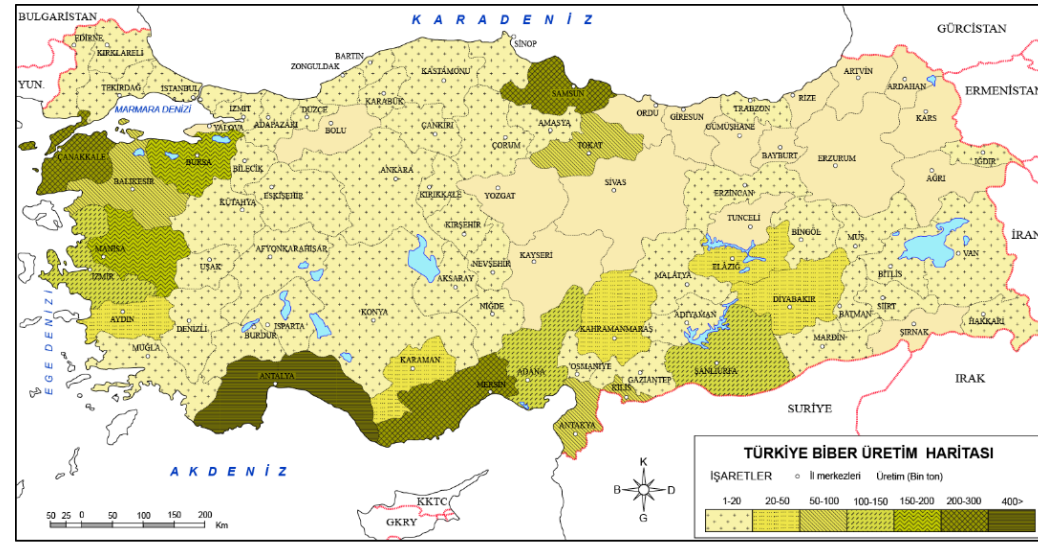
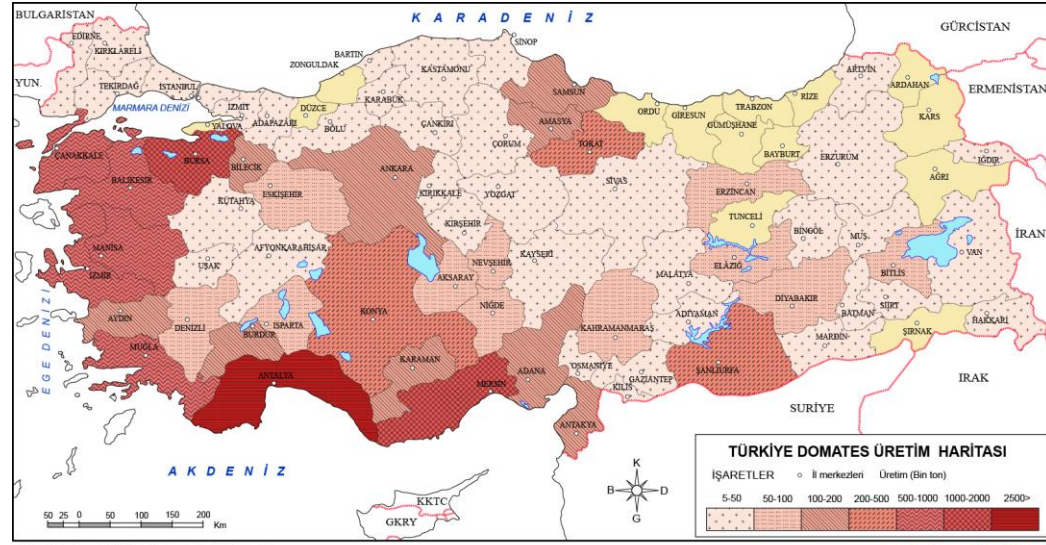
Antep fıstığı , yazların sıcak ve kurak olduğu, kışların ise çok soğuk olmadığı yerlerde yetişmektedir. Olgunlaşmak için yüksek ısıya ihtiyaç duyar.

- ▶ **Gaziantep %44**
- ▶ **Şanlıurfa % 28**
- ▶ **Adıyaman %11**

SEBZECİLİK

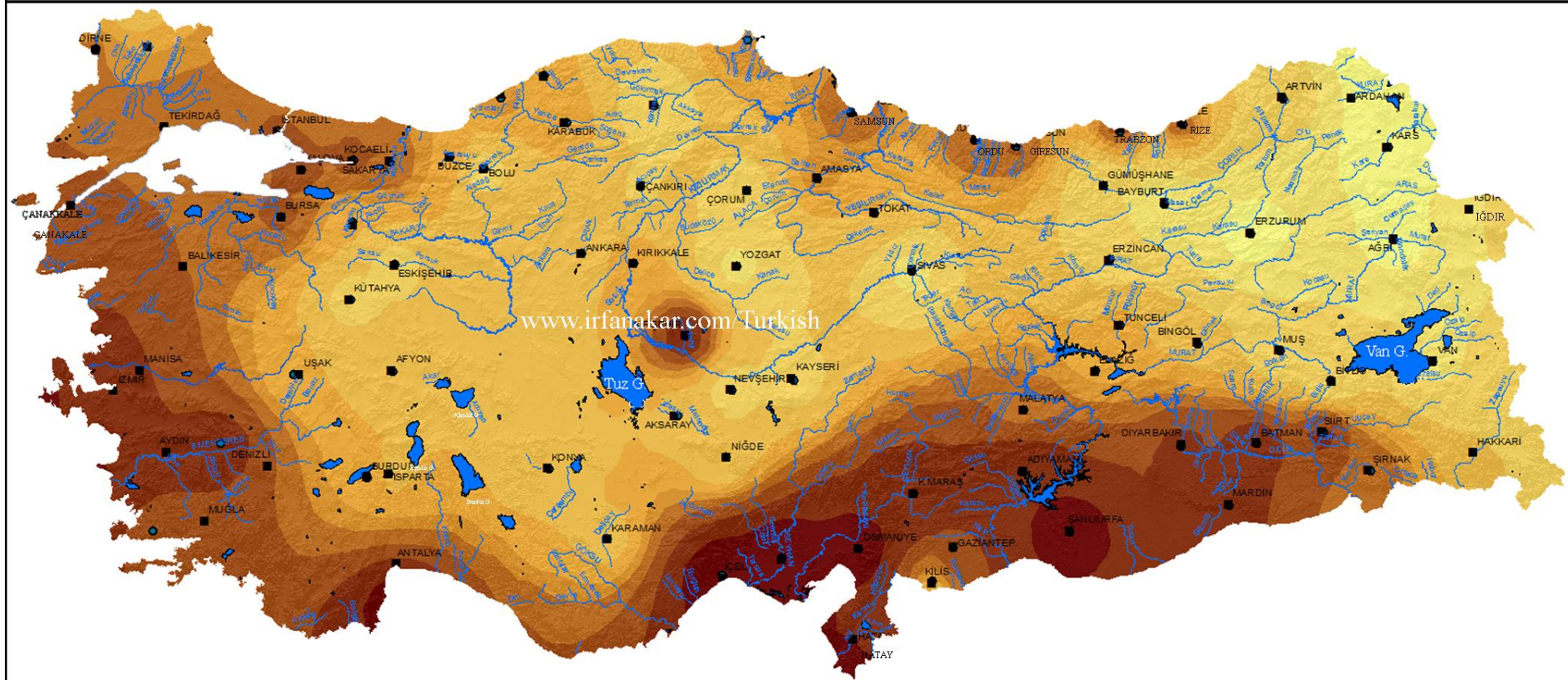
İklim çeşitliliğine bağlı olarak ülkemizde çok sayıda sebze türü yetişmektedir. Domates, biber, patlıcan, salatalık, kavun ve karpuz ülkemizde yetiştirilen sebzelerin başlıcalarıdır.

SERACILIK

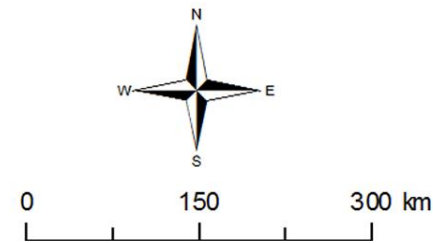
Tarım ürünlerinin cam, plastik veya fiberglastan yapılmış, zemini üretime elverişli hâle getirilmiş özel mekânlarda yetiştirilmesine seracılık denir. Kışların ılık geçtiği yerlerde daha fazla yapılmaktadır.

Yıllık Ortalama Sıcaklıklar (°C)

irfan akar,2020

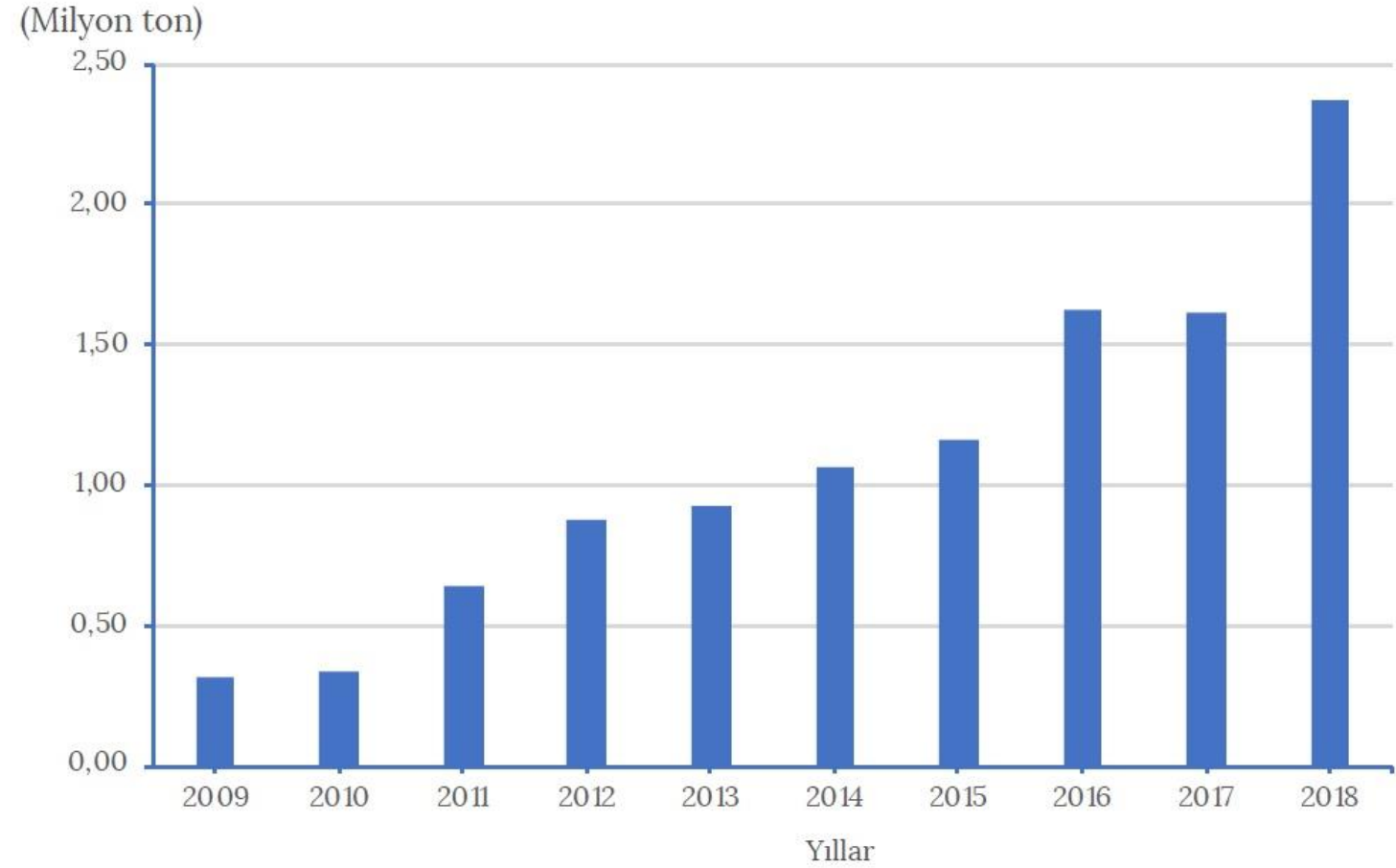
BİLGİ HAVUZU

Jeotermal Sera Alanları	Toplam Alan (Dönüm)
Dikili, Bergama (İzmir)	1200
Salihli, Urganlı (Manisa)	600
Simav (Kütahya)	300
Kızıldere, Tosunlar (Denizli)	200
Karaali (Şanlıurfa)	230
Balçova (İzmir)	200
Diğerleri	270

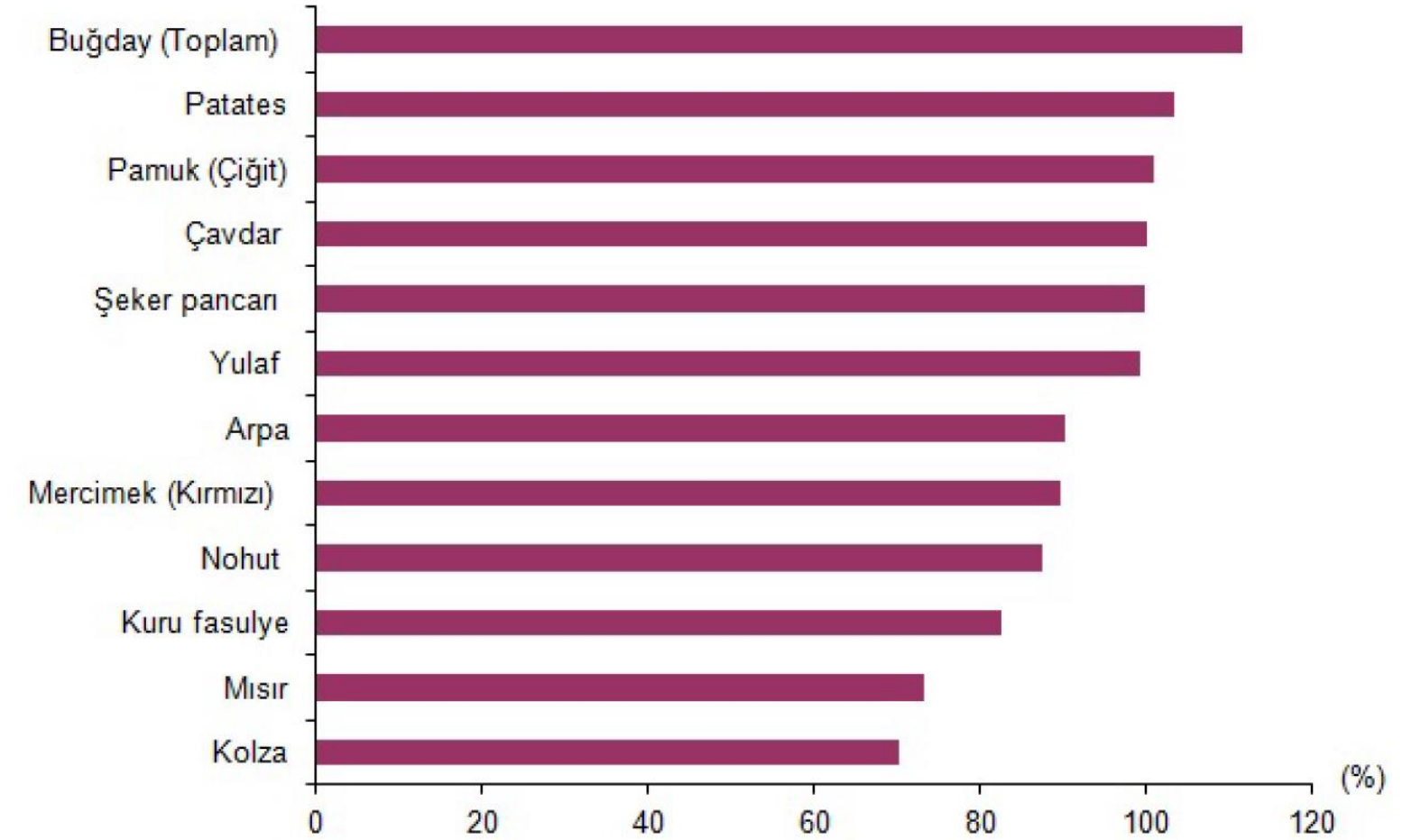
2013 yılı verilerine göre dünyada 10 bin dönüm, Türkiye'de ise yaklaşık 3000 dönüm jeotermal sera vardır. Şanlıurfa'daki 230 dönüm jeotermal sera alanından Avrupa'ya ihracat yapılmaktadır.

Türkiye'de seracılık Antalya, Mersin ve Adana gibi illerin kıyı kesimlerinde gelişmiştir.

Organik tarım; insan sağlığına ve çevreye zarar vermeyen, üretimde kimyasal girdi kullanılmayan, üretimden tüketime kadar her aşaması kontrollü ve sertifikalı olan tarımsal üretim biçimidir. Bu yöntem; hava, su gibi yaşamsal kaynaklarla birlikte doğadaki dengenin korunmasını da amaçlayan bir retim Őeklidir.

Türkiye'de yıllara göre üretilen organik tarım ürünlerinin miktarı (TÜİK)

Őeçilmiş rnlerin yeterlilik dereceleri, 2017-2018

TÜRKİYE'DE MİKROKLİMA ÜRÜNLER

ÇAY-DOĞU KARADENİZ
KIVI-DOĞU KARADENİZ
MANDALİNA-RİZE

ZEYTİN-ARTVİN-YUSUFELİ
TURUNÇGİL-ÇORUH VADİSİ

PAMUK-IĞDIR

MUZ-HATAY-MERSİN-ADANA-DOĞU AKDENİZ

www.irfanakar.com/Turkish

İrfan AKar,2020

TARIM URUNLERI HAKKINDA BAZI BILGILER

Türkiye'de bazı tarım ürünleri Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığının verdiği özel izin ile sadece belirli yerlerde yetiştirilmektedir.

kenevir, haşhaş: Uyuşturucu madde üretiminde ve sağlık sektöründe kullanımı.

Pirinç: Sivrisineklerin SITMA virüsünü yayması

Tütün: Üretimi, kaliteyi kontrol altında tutmak ve uluslararası fiyatların düşmemesi için kontrol altında tutulur

Şeker pancarı: Kota uygulanması (sınırlama), Çabuk bozulma.

Çay: kalite açısından iyi olabilmesi için **devlet kontrolünde** yetiştirilmektedir.

DESTEK ALIMI YAPILAN URUNLER

BUGDAY, SEKERPANCARI, CAY,HASHAS, KENEVIR,FINDIK
PAMUK, KAYISI, UZUM, NCIR

TÜRKİYE'NİN DÜNYA ÜRETİMİNDE SIRALAMASI

- 1: Fındık, kiraz, incir kayısı, vişne, kuru üzüm, elma
- 2: Ayva, haşhaş tohumu, çilek, kavun ve karpuzda, Bal
- 3: Mercimek, Antepfıstığı, kestane, vişne ve hıyar
- 4.Ceviz, zeytin, elma, domates, patlıcan, ıspanak ve biber

YETISME ALANI DAR OLAN URUNLER :

MUZ, CAY, ZEYTIN, FINDIK, TURUNCGILLER, ANTEP FISTIGI

TURKIYEDE OZEL KONUMDAN DOLAYI YETISEN URUNLER :

MUZ, CAY, KIVI

KIS ILIKLIGI ISTEYEN TARIM URUNLERI :

MUZ, CAY, ZEYTIN, FINDIK, TURUNCGILLER, INCIR, KIVI

BÖLGELERİN TARIM ÜRÜNLERİNDE DURUMU

Ege Bölgesi'nin 1. Olduğu Ürünler	İç Anadolu Bölgesi'nin 1. Olduğu Ürünler	Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nin 1. Olduğu Ürünler	Akdeniz Bölgesi'nin 1. Olduğu Ürünler
Z → Zeytin Ü → Üzüm H → Haşhaş T → Tütün i → İncir	A → Arpa Y → Yeşil mercimek Ş → Şeker pancarı E → Elma B → Buğday A → Armut N → Nohut	K → Kırmızı mercimek A → Antep fıstığı P → Pamuk	MU → Muz (% 100) SSS → Soya + Sera + Susam T → Turunçgiller A → Avakado F → Fıstık (Yer fıstığı) A → Anason M → Mısır Gül → Gül 😊
Marmara Bölgesi'nin 1. Olduğu Ürünler	Karadeniz Bölgesi'nin 1. Olduğu Ürünler	Doğu Anadolu Bölgesi'nin 1. Olduğu Ürünler	
P → Pirinç A → Ayçiçeği K → Keten	F → Fındık Ç → Çay K → Kivi K → Kenevir	K → Kayısı 😊 (Şifreye gerek yoktu aslında ama tek ka masın dedik 😊)	

KAYNAKLAR

MEB Coğrafya

Ders Kitapları,

ÖSYM,

<https://arastirma.tarimorman.gov.tr/>

www.zmo.org.tr

<https://ticaret.gov.tr/>

<https://www.tmo.gov.tr/>

<http://cografyaharita.com/>